చంద్రికా ముద్రాలయము

డిసంబరు 1948.

శ్రీరస్తు.

విషయసూచిక.

PREFACE.*

THIS book contains a portion of the materials collected during the last twenty-five years which I have devoted to a comparative study of Sanskrit and the South Indian languages and the philological researches in those languages. Another portion has been embodied in the Notes on Aryan and Dravidian Philology, Vol. I, Part I printed in 1884, the Essay on some Mythological Names, read at a meeting of the Madras Literary Society in 1887, and the Essay on the Personal Suffixes of the Dravidian Languages, which was finished in 1886, but has not been printed owing to pecuniary difficulty and other causes. The delay in the publication of this work and the utilization of the remaining materials of my linguistic researches have, however, done me much good. I have thus secured a long time to make further researches, examine, improve and use the stock of knowledge thus augmented in my collegiate lectures and in discussing the subject frequently with the Pandits of the Presidency and other Colleges. This manifold method of the linguistic study continued for many years has sufficiently convinced me that I have placed the study and teaching of the Dravidian Languages on a scientific basis and that the knowledge I have acquired was worthy of being placed before the public. Within the last few years, I published two works on Telugu Philology under the designations of Ardhanusvaratattvamu and Andhra Sabdatattvamu Parts I and II; and I feel happy to state that the works have been appreciated and met with favourable opinions.

* This is reprinted from the Tamil Philology, Part I. Verbs, with a slight modification.

The present work deals with Telugu and is written in Telugu for the sake of the Pandits.

Every science is a collection of facts and theories derived from them. A knowledge of mere facts cannot constitute a science without the theories, and these are produced by the collection and comparison of facts. A science is, therefore brought into existence by comparison, and there can be no science without comparison. Grammar also should be constructed by means of comparison, if it should be scientific. It may be termed philology, when it is thoroughly scientific and is free from the traditional and arbitrary rules and explanations. The Grammars of all the Dravidian languages are more or less traditional and arbitrary; and even the Sanskrit grammar of Panini is not free from this defect. As these grammars are written by men who knew Sanskrit well and one of the Dravidian languages, they did not and could not compare the kindred languages, and whatever comparisons were instituted by them, were confined to the single languages the grammars of which they wrote; and even in the same language their comparisons were not very comprehensive. It was, however, this internal comparison which enabled them to some extent to discover the laws underlying the formation, growth and development of the words of the language, and lay down rules of grammar. But, owing to want of the external comparisons and the limitedness of the internal comparisons, the works written by ancient authors and the amount of the knowledge communicated by them remained in the same imperfect condition in which they originally appeared, notwithstanding the attempts of the later authors to improve, augment and correct them. These defects are seen in the work of Panini as well as in those of the Dravidian grammarians. To give some instances.

According to Panini, when the casal suffixes beginning with vowel are added to noun stems such as sri and **bhru**, the syllables iy and uv are inserted between the stems and the suffixes in the places of the final vowels. Thus :—

sri + au = sri + iy + au = sriyau :
bhru + au = bhru + uv + au = bhruvau ;
(au is a noun dual suffix).

Here he assumes that the final vowels i and u are elided and that, in their places, the syllables iy and uv are substituted. But we can see easily that the final vowels i and u are not elided. but are only shortened, and that y and v are inserted between the shortened vowels and the following vowels. Thus:—

sri + au = sri + y + au = sriyau ;
bhru + au = bhru + v + au = bhruvau.

A similar process takes place in nuvanti 'they praise' : Nu + anti = nu + v + anti, v being inserted between the root nu, 'to praise', and the 3rd pl. suffix anti. But according to Panini the final vowel u disappears, and in its stead **uv** is inserted. This analysis is as unscientific as the preceding.

The same grammatical processes exist in Telugu also; as.

teliyu = teli + y + u ;
taruvu = taru + v + u.
Vishnuvu = Vishnu + v + u.

In these examples y and **v** are added to the root teli and the words taru and Vishnu respectively to fill up the hiatus between the final vowels i and u of the root and the words and the following vowel u.

But the Telugu grammarians have not noticed them owing to their defective comparisons.

In this matter, the Tamil grammarians are very scientific. According to them, when the vowels i and u and their long forms i and u are followed by vowels, y and v are respectively inserted between them. There are many similar defects in the grammar of Panini; and they are owing to a want of the internal and external comparisons which I have mentioned above.

The same defects and errors exist in Telugu grammars and have remained ever since they were written without improvements and corrections. Some instances of the defects and errors have already been given in the Preface to Part I of the Telugu Philology to which attention is directed.

The present work which is now introduced has been prepared by instituting the internal and external comparisons as far as possible. In my comparative study of Sanskrit and the Dravidian languages, I took care to collect the allied primitive and derivative words, grammatical forms, and words derived from Sanskrit in the Dravidian languages, and to compare them phonologically and sematalogically, that is, with reference to their forms and their meanings. I have thus placed the whole Telugu grammar on a scientific footing and improved the methods of learning and teaching the language. I believe at the same time that there may be errors and defects in this work as in the ancient work which I have tried to improve; and any corrections and improvements suggested will be most thankfully acknowledged. I hope also that this effort of mine will induce other Telugu scholars to devote their attention to the subject and contribute their shares towards the improvement of the teaching and learning of the language and its literature in schools and colleges.

There is no department of knowledge in which man has attained perfection; and from the young child to the highest

scholar every one is, and must be, a student. The child reads to obey the parents and masters; the boy, to pass examinations; the youth, to obtain some employment; the teacher, to prepare his students for various examinations: and the scholar, to add to the stock of the knowledge of the subject which he professes to know and make it complete. Of all the kinds of study above mentioned the best is the last, the object of which is not to obey and satisfy the superior, nor to pass an examination, nor to obtain a pecuniary benefit, nor to prepare the students for examinations, but to acquire knowledge for its own sake. It is the duty of every educated person to devote himself to this last kind of study and make original researches in the branch of knowledge which he professes to know. Human prosperity in the world depends upon the advancement of knowledge; and the ancient and modern histories of the world furnish us with sufficient instances in corroboration of the truth

For my own part, I may say, I have from my childhood lived in the company and under the influence of Pandits and have contracted their good habits and love of study for its own sake.

While other persons can select a higher and more useful subject, it has been my humble lot to be devoted to the linguistic and literary field, and that in the much-neglected languages of Southern India, and against the indifference and even adverse criticisms, I have placed before the world the results of my study and research with perfect readiness to take corrections and suggestions most thankfully.

March 1899.

M. S.

శ్రీ

ఆంధ్రశబ్దతత్త్వము.

అక్షర ప్రకరణము.

వర్ణసంజ్ఞ.

1. సంస్కృతభాషకు వర్ణంబులు నలువదితొమ్మిది

అచ్చులు-౧౬.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ ౠ ఌ ౡ* ఏ ఐ ఓ ఔ అం అః.

అం, అః—వీనియందు అకారము ఉచ్చారణార్థము.

ం అనునది అనుస్వారము, బిందువు;

ః అనునది విసర్గము.

అందు హ్రస్వములు-౫.

అ ఇ ఉ ఋ ఌ.

దీర్ఘములు-౯.

ఆ ఈ ఊ ౠ ౡ ఏ ఐ ఓ ఔ.

---

* ఇది సంస్కృతమందుఁగూడ వ్యవహారములో లేదు. మంత్రశాస్త్రమందుమాత్రము ఉపయుక్తమయియున్నది.

హల్లులు-౩౩.

క ఖ గ ఘ ఙ; చ ఛ జ ఝ ఞ; ట ఠ డ ఢ ణ; త థ ద ధ న; ప ఫ బ భ మ; య ర ల వ శ ష స హ

2. ప్రాకృతమునకు వర్ణములు నలువది.

అచ్చులు-౧౦.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఏ ఓ అం అః.

హల్లులు-౩౦.

క ఖ గ ఘ చ ఛ జ ఝ ట ఠ డ ఢ ణ త థ ద ధ న ప ఫ బ భ మ య ర ల వ స హ ళ.

3. ప్రాకృతంబునందు లేని వర్ణంబులు-౧౦.

ఋ ౠ ఌ ౡ ఐ ఔ ఙ ఞ శ ష.

4. దేశ్యతద్భవరూపముయిన ఆంధ్రమునందు ముప్పది యారు వర్ణంబులు.

అచ్చులు-౧౪.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఎ ఏ ఐ ఒ ఓ ఔ ం ఁ.

హల్లులు-౨౨.

క గ చ ౘ జ ౙ ట డ ణ త ద న ప బ మ య ర ల వ స హ ళ.

5. ఋ ౠ ఌ ౡ ః ఖ ఘ ఙ ఛ ఝ ఞ ఠ ఢ థ ధ ఫ భ శ ష ఇవి తత్సమాన్యదేశ్యంబులంగలసి యాంధ్రంబునం జేరుచున్నవి.

6. క కారము మొదలు మ కారమువఱకుఁ గల వర్ణములు అయిదువర్గములుగా భాగింపఁబడియున్నవి.

వర్గము = సమూహము.

క ఖ గ ఘ ఙ	...	...	క వర్గము
చ ఛ జ ఝ ఞ	...	—	చ వర్గము
ట ఠ డ ఢ ణ	...	—	ట వర్గము.
త థ ద ధ న	...	—	త వర్గము
ప ఫ బ భ మ	...	—	ప వర్గము
య ర ల వ	...	—	ఇవి అంతస్థములు
శ ష స హ	...	—	ఇవి ఊష్మములు.

అ ఆ క ఖ గ ఘ ఙ హ ః	వీనికి నుత్పత్తిస్థానము		కంఠము
ఇ ఈ చ ఛ జ ఝ ఞ య శ	,,	,,	తాలువులు
ఋ ౠ ట ఠ డ ఢ ణ ర ష	,,	,,	మూర్ధము.
ఌ ౡ త థ ద ధ న ల స చ జ	,,	,,	దన్తములు.
ఉ ఊ ప ఫ బ భ మ	,,	,,	ఓష్ఠములు.
ఙ ఞ ణ న మ	,,	,,	నాసిక.
ఏ ఐ	వీనికి నుత్పత్తిస్థానము		కంఠతాలువు.
ఓ ఔ	,,	,,	కంఠోష్ఠము.
వ	,,	,,	దంతోష్ఠము.
ం ఁ	,,	,,	నాసిక.

వర్ణ ధర్మము.

7. అనుస్వారము — హ్రస్వమునకు వెనుక వచ్చెడు పూర్ణానుస్వారము ఖండముగా మాఱును. సంస్కృత పదము నందు పూర్ణము ఖండము కాదు.

ఉ. అడంగు ... అడఁగు.
కడంగు ... కడఁగు.
మడంగు ... మడఁగు.
తొలంగు ... తొలఁగు.

8. దీర్ఘముమీఁద వచ్చెడు అనుస్వారము తఱుచుగా ఖండముగానే యుండును.

ఉ. వాఁడు ... (అవండు). ఇచ్చట పదాదియందుండు అకారము వకారమునకు వెనుకనుండు అకార స్థానములో ఆదేశముగావచ్చి ఆకారము కాఁగా, వాండు అని సిద్ధించును. ఈవిధికే వాఁడు అని యగును.

వీఁడు ... అ. ఇవన్ = వీండు = వీఁడు.
ఏఁడు ... అ. ఎవన్ = ఎవండు = ఏండు = ఏఁడు.
పూఁట ... అ. పొలుదు = పూండు = పూఁట.

పూఁబోఁడి = పూవునుపోలినది = పూన్పోలిది = పూన్పోఁడి. లివర్ణలోపము, నకారములతోఁ జేరిన అచ్చులకు లో

పము, వు లోపము. రెండవ ణకారములకును అర్ధానుస్వారాదేశము, దకారమునకు డకారాదేశము, పకారమునకు బత్వము.

9. బిందువు తత్సమవ్యతిరిక్తములయిన యాంధ్ర శబ్దములయందుఁ బరుషసరళంబులకు ముందుగా నుండుఁగాని తక్కిన వర్ణంబులకు ముందుగా నుండదు.

తెండు తేఱుండు

రండు వ్రా + ఉండు = వ్రండు, రేఫకు పరమయిన ఆకారమునకును దానికి పరమయిన ఉకారమునకును ఆకారాదేశము, ధాత్వాది వకారమునకు లోపము.

పోండు = పో + ఉండు.

రెండు = అ. ఇరండు.

కొంగు, వంగు, గంటు, గండి, పంపు, ఇందు, కంప,
క్రంగు, కొంచెము, తంట, గుండు, వంత, ఎందు, చెంప,
కుంగు, కంచము, పంట, చెండు, నంత, మందు, కంబు,
బ్రుంగు, అంటు, ఉండు, ముండు, అందు, సందు, చెంబు.

10. పదాదిలఘువుకు పరమైన అనుస్వారమునకు ఖండాదేశము రాదు. ఇంకాదులయందు మాత్రము పాక్షికముగా వచ్చును.

ఉ. ఇంక } ... ఇని+కాక.
ఇఁక }

అఁట అంట		అంటారు. అంత్యవర్ణలోపము. అకారమునకు హ్రస్వము.
చుండు చుఁడు	...	చూడుండు అనుదానికి పాక్షికమైన సంక్షిప్తరూపములు. (క్రియా. ౪౭ పుట చూ.)

11 పదాంతేమునందుండు న కారము ఇకారోకారములతోఁ జేరియుండును. ఆ ఇకారోకారములు సంధియందు పాక్షికముగను గుర్వక్షరముతో పూర్వపదమునందుండు నలోపించును.

ఉ. వచ్చెను+కృష్ణుఁడు=వచ్చెను కృష్ణుఁడు - వచ్చెన్గృష్ణుఁడు.
వాఁడు వచ్చెను-వచ్చెన్-వచ్చె.

ఉ. 'మఱవకనుష్ఠించునది సమంజసబుద్ధిన్:—శ్లోకము.

12. అర్ధానుస్వారము తఱుచుగా లోపించిన హల్లునకు మాఱుగా వచ్చును.

ఉ. దాఁటు	అ.	తాండు (ఱ స్థానీయము అనుసార్వము.)
నీఁడు	,,	నీండు.
తోఁడు	,,	తోండు.
దాఁగు	,,	తంగు.
అడఁగు	,,	అడంగు.
తెలఁగు	,,	తెలుంగు.
పరఁగు	,,	పఱంగు.
మ్రోగు	,,	ముఱంగు.
ఏఁబు	,,	ఎఱుంబు (ఱకారలోపము).
మూఁడు	,,	మూన్డు నకారలోపము, దకారమునకు ద్విత్వము.

ఎఱుఁగు	అ.	ఇఱంకు
దాఁక (తాఁక)	,,	తనైక్కుమ్, క. తనక, తె. తనుక, దనుక, దాఁక, తకారమునకు దత్వము.
ఈఁక	,,	ఇఱక్కై (అకారలోపము), ఇకారమునకు దీర్ఘము.
మోఁకాలు	,,	ముటంగాల్, క. మొణగాలు; ణకారలోపము, పూర్వాచ్చునకు దీర్ఘము.
వేఁత	,,	వేయు+త.
మేఁత		మేయు+త.

ఇట్లు యుకారాంతధాతువులకు భావార్థక ప్రత్యయమయిన తకారము పరము కాగా, యు లోపమును దానిచోట నర్ధానుస్వారమును అగును.

కొన్ని పదంబులలో కారణము లేకయే అదివచ్చును.

ఉ. పోఁక	సం.	పూగ.
ఏఁడికోల	,,	ఈషా.
ఎఱుఁగు	అ.	ఎఱ్గం.
ఒసఁగు	,,	ఉదవు.
పీఁట	సం.	పీఠమ్.
తోఁక	అ.	తోగై.
పుఱుఁగులు	,,	పుళ్గళ్.
వాఁడి	,,	వడి.

కొన్ని పదంబులలో నుండవలసినది లుప్తమయియున్నది.

ఉ. ఎలదోట అర. ఇళన్దోట్టమ్.

ఇళన్ అనుపదముయొక్క తుది నకార స్థానములో నర్ధానుస్వార ముండవలయుం,

ఆకు ,, అడగుపత్రము.

ఈ పదమునందు డకారమునకు లోపమును పూర్వస్వరమునకు దీర్ఘాదేశమును రాఁగా ఆకు అను పదమువచ్చినది. లోపించిన డాకారస్థానమునందు అర్ధానుస్వార ముండవలయును.

ఈ విషయమును సవిస్తరముగా అర్ధానుస్వారతత్త్వము అను గ్రంథమునందు చూడుము.

13. రేఫములు రెండువిధములు; లఘువు (ర), అలఘువు (ఱ) అని. అలఘు రేఫమునకు శకటరేఫమనియు పేరు.

శకటరేఫము ద్రావిడభాషయందేగాని సంస్కృతమందు రాదు. ఇది తెలుఁగున ఏ ద్రవిడపదంబులందుండునో ఆపదంబులందే తెలుఁగునను వచ్చును.

	తె.	అ.	తె.	అ.
ఉ.	వేఱు	వేఱు.	మాఱు	మాఱు.
	చిఱు	శిఱు.	కోఱు	కూఱై.
	తెక్కు, ఎఱక	ఇఱక్కై.	ఊఱు	ఊఱై.
	చెఱ	శిఱై	మఱచు	మఱై.
	ఎఱచి	ఇఱైచ్చి.	ఊఱెడి	ఊఱుది.
	విఱు	అఱు.	అఱు	అఱు-సంఖ్య.
	తెఱచు	తిఱ.	ఆఱుచు	అఱై.

14. కొన్ని ద్రవిడపదంబులందలి సాధారణ రేఫమునకు మాఱుగాఁ దెనుఁగుపదంబులందు శకటరేఫము వచ్చును.

తె.		అ.	
ఉ. వఱ (చేయూవఱకు)	...	వరై.	
తెఱవ	...	తెరివై.	స్త్రీ.
తీఱు	...	తీర్, ముగియుం.	
ఎఱుపు	...	ఎరుప్పై, రక్తము.	
తఱియుం	...	తరి, అతిక్రమించు.	క్రి.
తేఱు	...	తేరు.	

15. హల్లుతోఁ జేరునపుడు శకటరేఫము లఘువగును.

ఉ. ఆఱుచు	...	ఆర్చు.
మాఱుచు	...	మార్చు.
కూఱుచు	...	కూర్చు.
పాఱుచు	...	పార్చు.
తేఱుచు	...	తేర్చు.

16. శకటరేఫము కొన్నిచోట్ల డకారమున కాదేశము గాను వచ్చును.

ఉ. పడుచు	...	పఱుచు, పడుధాతువునకు ప్రే. రూపము.
చెడుచు	...	చెఱుచు, చెడుధాతువుకు ప్రే. రూపము.
కఱచు	...	అ. కడి, అచు ప్రత్యయము పరమౌఁగా కడచు అనివచ్చి కఱచు అయినది.

17. శకటరేఫము రేఫలకారములకు ఆదేశముగను వచ్చును.

ఉ. చూపఱు ... చూపు+వారలు = చూపరులు = చూపర్లు = చూపఱు.

పగఱు అ. పగైవర్+ఉలు=పగవర్లు=పగఱు.

విటకాఱు తె. విటకారులు = విటకార్లు = విటకాఱు.

అందఱు అ. అన్నైవర్+ఉలు=అందర్లు = అందఱు.

ఇందఱు ,, ఇన్నైవర్+ఉలు = ఇందర్లు = ఇందఱు.

ఎందఱు ,, ఎన్నైవర్+ఉలు = ఎందర్లు = ఎందఱు.

ఈపదంబులందు ఱుకారము బహువచన ప్రత్యయమయిన రకార లకార స్థానమందు వచ్చుటచేత లుకారాంత బహువచనములకు తృతీయాదివిభక్తి ప్రత్యయములు పరంబగుచో అకారము ప్రత్యయముగా వచ్చునట్లు వీనికిని వచ్చును.

ఉ. అందఱచేతన్, ఇందఱచేతన్, ఎందఱచేతన్.

18. లఘు రేఫమునకు ద్విత్వంబు లేదు; శకట రేఫమునకుఁ గలదు.

ఉ. అఱ్ఱు, మిఱ్ఱు, కఱ్ఱు, కఱ్ఱ, గుఱ్ఱము.

19. టకారంబునకు ద్విత్వమువచ్చెడు కొన్ని పదంబులందు ఆ టకారద్వయమునకు ఱకారద్వయం బాదేశంబగును.

తె.	అ.	సం.
ఉ. కట్టె ...	కట్టై ...	కాష్ఠా.
పిట్టు, పిట్టు	మేడు.	

20. చిఱు కుఱు మొదలయిన పదములలో ఱ కారము యొక్క ద్విత్వమునకు ట కారద్విత్వమగు.

తె.	అ.
ఉ. చిట్టెలుక, చిఱు+ఎలుక.	శిత్తెలి.
కుట్టుసురు, కుఱు+ఉసురు.	కుఱ్ఱుయిర్.

21. లఘు శకట రేఫములచే పదములు వేఱయి అర్థభేదము నిచ్చును.

ఉ. అరు=నిండు.	అఱు=సంఖ్య.
అర=సగము.	అఱ=గది.
నీరు=జలము.	నీఱు=భస్మము. (అ. నీఱు)
పెరుగు=పెఱుగు.	పెఱుగు=ఉద్యమించు.
పెర=లేదాతెట్టె.	పెఱ=అన్యము.
తరి=మథనము.	తఱి=సమయము.
తేరు=రథము.	తేఱు=తేటయగు. (అ. తేఱు)
ఏరు=నాగలి.	ఏఱు=నది.
కర=గట్టు.	కఱ=మాలిన్యము.

22 ద డ లకు కొన్ని పదంబులందు మార్పు అగును.

ఉ. దక్కు	డక్కు.	దిగు	డిగు.
దగ్గఱ	డగ్గఱ.	దాగు	డాగు.
దెందము	డెందము.	దాలు	డాలు.

23. డ ణ లకుఁ గొన్ని పదములయందు మార్పు అగును.

ఉ. అడఁగు — అణఁగు.

పోఁడి, పోలిపడి, * పోనిది — పోణి.

తడగము — తణగము.

వడఁకు — వణఁకు.

24 అపదాద్యములయిన గవలకు వినిమయంబగును.

ఉ. వేవురు	...	వేగురు.
పలువురు	...	పలుగురు.
ఇరువురు	...	ఇరుగురు.
తోవ	...	తోగ.
పవలు	...	పగలు.
మూవురు	...	మూగురు.
నలువురు	...	నలుగురు.
ఏవురు	...	ఏగురు.
ఆఱువురు	...	ఆఱుగురు.
పరుగు	...	పరువు.
పగడము	...	పవడము.
పగలంట	...	పవలంట.
నగుఁబాటు	...	నవుఁబాటు.
తగులాట	...	తవులాట.
త్రాగుట	...	త్రావుట.
ప్రేఁగులు	...	ప్రేవులు.
ప్రోఁగులు	...	ప్రోవులు.
సోగ	...	సోవ.

* పూఁబోఁడి చూడుము; సూ. 8

ఇగము	...	ఇవము, సం. హిమము.
అవు	...	అగు.
ఇగురాకు	...	ఇవురాకు.
ఈగి	...	ఈవి.
చేగ	...	చేవ.
తీఁగియ	...	తీవియ.
తిగుచు	...	తివుచు.

25. శకారము ఇప్పటి గ్రామ్యభాషలలో నుండినను లాక్షణిక భాషలో లేదు.

ఉ. చేశెను	చేశిన	శాశా.
వేశెను	వేశిన	దిరిశనము.
కోశెను	కోశిన	అగిశె.

లాక్షణిక భాషయందు శకారంబునకు సత్వంబగు.

ఉ. చేసిన, చేసెను, కోసిరి, గరిసె, దిరిసెనము.

ప్రాచీన కాలమున నాంధ్రభాషయందు శకారము ఉపయుక్తమయి యుండినను లాక్షణికులు దానిని గ్రహింపమిచేత నది గ్రామ్యంబునందే యున్నది.

26. శకారము ఒకారమగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
శేన	శాణ్.	శుట్టనవ్రేలు	శుట్టువిరల్.
శెడి	శెరాన్.	శెట్టి	శాత్తైప్పాను.
శోలి	శోల్.	శంద్రము	శింద్రల్.

27. ణకారము నకారముగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
కన్ను	కణ్.	జేన	కాణ్, కొలంఠ.
కను	కాణ్.	గానిగ	కాణమ్.
మన్ను	మణ్.	ఎన్ను	ఎణ్.
మిన్ను	విణ్.	పూను	పూణ్.
గోని	కోణి.	దోని	దోణి.

28. కకారము గకారముగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
గనిమ	కణవాయ్.	గొయ్య	కుఴి.
గిన్నె	కిణ్ణమ్.	గేదె	కిడా.
గిల్లు	కిళ్.	గుచ్చు	కో.
గీయు	కీఱు.	గోవణము	కోవణము.
గీటు	కీఱ్ఱు.	గొంట్లి	కునియల్.
గట్టు	కరై.	గుటిక	కుటిక.

29. పకారము బకారముగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
బదుకు ...	పిత్తై.	బీద ...	పేదై.
బుగ్గ ...	పొగ్గై.	బొక్క ...	పుట్టై.
బోలు ...	పొళ్ళల్.	బొంతకాకి ...	పోత్తు.

30. తకారము దకారముగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
దప్పము ...	తడిప్పమ్.	దూయు ...	తూవు.
దబ్బర ...	తబు, తప్పు.	దోవ, త్రోవ	తుఱై.

దాఁగు ... ఒళిక్కు. దొరువు ... తురవు.
దాఁటు ... తాణ్డు. దక్కు ... తంగు.
దిద్దు ... తిరుత్తు. దోఁటి ... తురడు.

31. తకారము టకారమగును.

తె.		అ.	తె.		అ.
టేకు	...	తేకు.	టెంకాయ	...	తేంగాయ్.

32. ళకారము లకారమగును.

తె.		అ.	తె.		అ.
పిల్ల	...	పిళ్ళై.	కల్లు	...	కళ్.
కొల్ల	...	కొళ్ళై.	పులుఁగులు	...	పుళ్గళ్.
పల్లము	...	పళ్ళమ్.	ఉల్లము	...	ఉళ్ళమ్.
వెలి, వెండి	...	వెళ్,	కల్ల	...	కళ్లము.

33. ఱకారము యకారమగును.

పొయ్యి ... పుఱై.
గొయ్యి ... కుటి.
నూయి ... నుఱై.

గకారమగును.

తె.		అ.	తె.		అ.
పురుగు	...	పుఱు.	మోకాలు	...	ముఱంకాల్.
క్రిందొడ	...	కీఴ్ తొడై.	పరఁగు	...	పఱంగు.
ప్రాఁగెంపు	...	పఱంగెంపు.	మ్రోఁగు	...	ముఱంగు.

డకారమగును.

తె.		అ.	తె.		అ.
కడుగు	...	కఴువు.	అడుగు	...	అఱై, పిలం.

తె.		అ.	తె.		అ.
పిండు	...	పిటి	పగడము	...	పవళమ్.
పాడు	...	పాట్	కూడు	...	కూట్.

34. యకారము కొన్నిపదముల మధ్యమున సకారమగును.

తె.		అ.
ఉసురు	...	ఉయిల్.
పసిఁడి పయిఁడి పైఁడి	...	అ. పైం=పైన్+ఇ = పైఁడి = పయిఁడి. అనుస్వారమునకు నకారాదేశము, ఇకారము అంత ప్రత్యయము, అనుస్వారమునకును ఇ ప్రత్యయమునకును నడుమ డకారాగమము. ఐకారస్థానములో అయి వచ్చినది.

35. కొన్నిపదములయంతమున నకారమునకు ఇ ఉ ప్రత్యయము పరమగుచో డకారమాగమముగ వచ్చును.

వాఁడు	అ.	అవన్. అవన్ + ఉ = అవన్ + డ్ + ఉ = అవండు = వాఁడు. ఇట్లు
వీఁడు	అ.	ఇవన్ ఇవండు
ఎవండు ఏఁడు	,,	ఎవన్ ఏండు.
ఆతండు	,,	అవన్.
ఈతండు	,,	ఇవన్.

వేఁడి	అ.	వెం, వెన్+ఇ, వెన్ + డ్ + ఇ = వెండి = వేఁడి. వెండిలోని ఎత్వమునకు దీర్ఘము రాఁగా అర్ధానుస్వారము పూర్ణానుస్వారమునకు వచ్చెను.
మామిడి	,,	మావిన్ క. మావిన, మావిన్ + ఇ = మామిన్ = డ్ + ఇ = మామిడి, మావిడి. వేఁడిశబ్దమువలెనె వచ్చినది. మావిన్ అనుదాని వకారమునకు పాక్షికముగ మత్వము.
పైఁడి / పయిఁడి	అ.	పైం; 36-వ విధిఁజూడుము.

36. పదాంతమందున మకారపూర్వకమైన బకారము లోపించును.

తె.		అ.
నోము	...	నోమ్బు.
పాము	...	పామ్బు.
ప్రేమ	...	పెరమ్బు.
తూము	...	తూమ్బు.
వేము	...	వెమ్బు.
నుసుము (సూక్ష్మశకలము)	...	నుశిమ్బు.

37. కొన్ని పదములలో [illegible]కారమునకు జకారము అగును. [illegible]

ఉ. జూదము	...	జూజము.
అపుడు	...	అపుజు.
జవాది	...	జవాజి.
జోడు	...	జోజు.
విరవాది	...	విరవాజి.

38 కలిగ్యాదుల మధ్యాచ్చునకు లోపము పాక్షికముగ నగును. ౧౩౧.

ఉ. కలికి	...	కల్కి.
ములికి	...	ముల్కి.
పొలంతి	...	పొల్తి.
బుడిపి	...	బుడ్పి.
ఉనికి	...	ఉన్కి.

39. ఆంధ్రపదంబుల మధ్యంబుననుండు న, డ, ర, ల, యుత్వంబునకు లోపంబు బహుళంబు. ౧౩౧.

ఉ. కినుక	...	కిన్క.
కానుక	...	కాన్క.
గాడుపు	...	గాడ్పు.
చేరుచు	...	చేర్చు.
కూలుచు	...	కూల్చు.

40. అబ్బురాదులయందు ఉత్వలోపంబు బహుళంబు.

ఉ. అబ్బురము	...	అబ్రము.
కప్పురము	...	కప్రము.
అప్పుడు	...	అప్డు.
ఇప్పుడు	...	ఇప్డు.

ఎప్పుడు	...	ఎప్డు.
చప్పుడు	...	చప్డు.
సెత్తురు	...	నెత్రు.
అటులు	...	అట్లు.
ఇటులు	...	ఇట్లు
ఎటులు	...	ఎట్లు.

41. కొన్ని పదంబులందు ద్వితీయాక్షర దీర్ఘంబునకు హ్రస్వంబు విభాషనగు

ఉ. ఆరాటము	...	అరటము.
అంకాపొంకములు	...	అంకపొంకములు.
కొమారుఁడు	...	కొమరుఁడు.

42. సామాంతంబునందలి ఇయకు ఎకారాదేశంబగు.

ఉ. కన్నియ	...	కన్నె.
జన్నియ	...	జన్నె.
పన్నియ	...	పన్నె.
కొంచియము	...	కొంచెము.
కొండియము	...	కొండెము.

సందియము. కాజియ మొదలయిన శబ్దంబులయందు లేదు. ముత్తియము మొదలగువానికి పాక్షికంబుగ ఇకార లోపంబు.

ఉ. ముత్తియము	ముత్తెము	ముత్యము.
పల్లియము	పల్లెము	పళ్యము.
పిడియము	పిడెము	పిద్యము.

43. కొన్ని పదములందు యకారమునకు దకారాదేశం బగు.

ఉ. బల్లిదుండు } ... అ. వలియన్.
బలియుండు }
బెట్టిదుండు ... బెట్టియుండు, బెట్టు గౌరవము, ఉద్ధతి.
బెడిదుండు ... బెడియుండు, బెడి, బెడిదము.

బల్లిదుఁడు అను శబ్దమునకు అ. వల్లవన్ అనుదానిని మూలపదముగా పెట్టుకొని వకారమునకు దకారాదేశము వచ్చినదనియుఁ జెప్పవచ్చును.

44. కొన్ని పదములందు వకారమునకు తకారాదేశం బగు

తె.		అ.
పగతుండు	...	పగైవన్, పగవుండు.
కమ్మవిల్తుండు	...	కరుంబువిల్లవన్, విల్లువుండు.
మార్తుండు	...	మారువన్, మారువుండు.

45 కొన్ని పదంబులందు చకారమునకు కకారమగు.

తె.		అ.
ఉ. కెందామర	...	సెంతామరై.
కినియు	...	సిన.

46 కొన్ని పదంబులందు కకారమునకు చకారమగు.

ఉ. చులక	...	కులు
చెఱు	...	కెఱు.

చినుగు ... కిఱి.
చీలు ... కీళ్.

47. ఱకార లకారములకును ఱకార రేఫములకును నకార రేఫములకును మధ్యమున దకారము పుట్టును.

	తె.		అ.
ఉ.	తాండ్ర	...	తాన్ఱి).
(ఱ+ల)	గొండ్లి	...	కన్న. కుణియిల్. కునియిల్ = కున్లి = కుండ్లి = గొండ్లి.
(ఱ+ల)	గాండ్లవారు	...	గాణముల వారు = గాణాల వారు. గాండ్లవారు=కాకు గత్వము.
(ఱ+ల)	పెండ్లి	...	పెణ్ఱిల్ = పెణ్ 'పడుచు' ఇల్, 'ఇల్లు'.
	పెండ్లాము	...	పెణ్ఱిలమ్, పెణ్, 'పడుచు' ఇల్లమ్ 'ఇల్లు'.
(ఱ+ర)	జేండ్రవారు	...	శేణియరవరు = శేణ్రవారు = జేండ్రవారు సం. శ్రేణి, శిల్పులపంక్తి.
(న+ర)	వాండ్రు	...	వారలు = వాన్రు = వాండ్రు, రేఫమునకు నత్వము లకారమునకు రేఫము.
(న+ర)	పండ్రెండు	...	పది + రెండు = పన్ + రెండు = పండ్రెండు. పదియొక్క ఇకారమునకు లోపము దకారమునకు నత్వము.

48. అంటూరు పదముయొక్క వికృతియయిన అంట అనుపదమునందును, అటు, ఇటు, ఎటు, అను సర్వనామవిశేష ముందును గ్రామ్యభాషలో టకారమునకు షత్వము అగును.

ఉ. వచ్చినారవ, పోయినారవ, అషువంటి, ఇషువంటి, ఎషువంటి.

49. రేఫము పరముగాగల పజాది వకారమునకు లోపంబు బహుళంబుగ నగు.

ఉ. రా - వ్రా	అ. వర్ + అ.
రమ్ము - వ్రమ్ము	అ. వారుమ్ + ఉ.
రాక - వ్రాక	అ. వరకై.
రాయి	అ. వరై (పర్వతము); దీనికి ఇ ప్రత్యయముచేరగా, వ్రాయి అనివచ్చును. వకారలోపముచేత రాయి అని సిద్ధించును. అను రేఫమునకు ఱాదేశంబు.
రేవల్లె	వ్రేపల్లె.

50. ఙ య శ ఈ వర్ణములును యకారమును ఉ ఊ ఒ ఓ ఔ ఈఅచ్చులతోఁ జేరిన వకారమును దేశ్య తద్భవ పదంబులందు మొదట రావు.

వర్ణసమీకరణము.

51. పదంబులయందుండెడి ఒక యక్షరము మఱియొక దాని స్వరూపమును గాని సమాన రూపమును గాని, పొందుట.

ఉ. అడుగు+ఇ=అడిగి. అడుగుధాతువునకు భూతార్థక క్రియావిశేషణ ప్రత్యయమయిన ఇ

చేర్పఁగా డుకారమునందుండు ఉత్తునకు ఇకారము.

కలిమి+ఉలు=కలుములు. కలిమి శబ్దమునకు బహువచన ప్రత్యయమైన ఉలు చేర్పఁగా మకారమునకు ముందుండు ఇకారమునకు ఉకారము.

పదుగురు=పది+వారు =పదువ్రు } పది శబ్దముయొక్క తుది ఇకారమును వారు ప్రత్యయమున నందుండు ఆకారమును అంతోకారమును బట్టి ఉత్వంబుఁ బొందెను.

చేసితివి=చేసిన + ఈవు=చేసినీవు=చేసినివి = చేసితివి. ఈవు ప్రత్యయము యొక్క ఉకారము నందలియుండెడు ఇకారమును బట్టి ఇత్వమునుబొందెను. నకారమునకు తకారము. క్రియాప్రకరణమున ౩౬ వ పుట చూడుము.

చేసితిరి = చేసిన+ఈరు = చేసినీరు = చేసినిరు = చేసితిరి. ఈరు ప్రత్యయము యొక్క ఉత్తునకిత్వము.

చేసితిమి = చేసిన+ఏము = చేసితేము = చేసిటిము = చేసితిమి. ఏము ప్రత్యయముయొక్క ఉత్తునకిత్వంబు.

చేయుదును=చేయుంప+ఏను=చేయుదేను = చేయుందును. ఏను ప్రత్యయముయొక్క ఉకారమును బట్టి ఏకారమునకు ఉత్వము.

చేయుదువు = చేయుదు + ఏము = చేయుదేము = చేయుదుము. పై దానిని చూడుము. ఈ ప్రక్రియ తెనుఁగునందు నామములయందును, క్రియలయందును రెండుగా వచ్చును.

భూతార్థకమయినది ఇత్ ఆగమము. దీని తకారమునకు చేసిన, చేసినాడు అను క్రియలలో సత్వము. చేసితివి మొదలయిన మధ్యమోత్తమపురుషంబులలోని నాల్గురూపములయందు ఇకారాగమముయొక్క తకారము మారకయుండును.

వర్ణవిభేదనము.

5౨. ఒకవర్ణము ఒకపదంబునందు రెండుసార్లు వచ్చిన యెడల నొకదానిని మార్చుట.

ఉ. వాలు + ఉలు = వాలురు.

ఉలు ప్రత్యయముయొక్క లకారము రేఫమయ్యెను.

అర్థించు + ఇంచు = అర్థింపించు.

వచించు + ఇంచు = వచింపించు.

రెండు ఇంచుప్రత్యయములు వచ్చుటచేత చకారద్వయము ఒక పదమునందు ప్రాప్తముకాఁగా మొదటి యించు ప్రత్యయముయొక్క చకారము పకారముగా మార్పఁబడినది.

పదప్రకరణము.

53. తెలుఁగు పదములు అజంతములుగానే యుండును. పదాంతములందు హల్లులు వచ్చినయెడల వానికి అచ్చులు చేర్పఁబడును.

	తె.	అ.	తె.	అ.
ఉ.	తేరు	తేర్.	ఎవరు	ఎవర్.
	పేరు	పేర్.	నేను	నాన్.
	నీరు	నీర్.	తాను	తాన్.
	కాలు	కాల్.	రోలు	ఉరల్.
	కను	కాణ్.	చెదలు	చిదల్.
	తిను	తిన్.	ఎదురు	ఎదిర్.
	చెల్లు	శెల్.	విల్లు	విల్.
	వారు	అవర్.	కల్లు	కల్.
	వీరు	ఇవర్.	సార	సార్.

కావ్యములయందు పాదాంతంబునందును సంధియందును అసంయుక్తనకారలకార రేఫములకు పరముయిన ఉకారమునకు పాక్షికముగా లోపము.

ఉ. విరుల్ విరిసి. చదువుల్ పడసెన్. మ్రానుపడె. వత్తురువారు.
విరులువిరిసి. చదువులు పడసెన్. మ్రాన్పడె. వత్తుర్వారు.

54. యకారాంత నామపదమునకు అంతమందు అకారే కారములు వచ్చును.

తె.	అ.
ఉ. కాయ	కాయ్.
వాయి	వాయ్.
చేయి / సెయ్యి	శెయ్.

౫౬. పదాంతమునందుండు ప్రత్యయములకు సముచ్చయార్థకమయిన ఉన్, కున్ ప్రత్యయములును అవధారణార్థకమయిన అకారమును నిరర్థకముగా వచ్చును.

ఉ. రామునకున్ / రామునకు	కు+ఉన్=కున్.
రామునికిన్ / రామునికి	కి+ఇన్=కిన్.
చేయక	చేయచు+అ.

చేయుచు అను వర్తమానార్థక క్రియావిశేషణమునకు ఎదురయిన వ్యతిరేక క్రియావిశేషణము చేయచు అనియుండవలయు. దానికి తుదిని అ ప్రత్యయము చేరఁగా చేయచ అని మారును. చకారమునకు కత్వము రాఁగా చేయక అనురూపము సిద్ధించును. అరవమునందు శెయ్దు అనుదానికి వ్యతిరేకరూపము శెయ్యాదు అని ఉకారాంతముగా నుండును. చేయుచు అను శబ్దమునకు అంతమున అకారమువచ్చినట్లు కన్నడమునందు గెయ్యదుశబ్దమునకు ఎకారము అంత ప్రత్యయము రాఁగా గెయ్యదె అని అగును.

చేయక, శెయ్యాదు, గెయ్యదె.

56. 53-వ విధినిబట్టి ధాతువులన్నియు ఉకారాంతము లగును. అట్లు ఉకారము నంతమందు జేర్పఁగా సంధివలన అనేక వర్ణవికారములు కలుగును. వానిని క్రియాప్రకరణములోఁ జూడవచ్చును. కొన్ని యుదాహరణములు ఇక్కడ నియ్యఁబడును.

	తె.	ఆ.	తె.	ఆ.
ఉ.	వచ్చు	వా.	మఱచు	మఱ.
	తెచ్చు	తా.	ఈడ్చు	ఇటు.
	ఇచ్చు	ఈ.	ఏడ్చు	అటు.
	నోచ్చు	నో.	పుచ్చు	పెటు.
	నడచు	నడ.	చినుఁగు	కిటి.
	తెఱచు	తెఱ.	ప్రయ్యు	విరి.
	కడచు	కడ.	గ్రొయ్యు(పల్లమగు)	క్రుటి.
	కరఁగు	కర్గై.	వ్రాయు	వర్గై.— క్రియా
	మఱఁగు	మర్గై.		ప్రకరణము చూడుము.

57 సామాన్యంబుగ ప్రత్యయాంతమునందలి నకారము ద్రుతమని చెప్పఁబడును. (ద్రుతము=కరఁగినది). లోహమువలె కరఁగి వేఱు హల్లులతో సులభముగాఁ జేరుటచేత నా పేరు దానికి వచ్చినది. ఈవిషయము సంధిప్రకరణమందు తెలియ వచ్చును. ఆ నకారము దానితోఁ జేర్పఁబడెడు అచ్చులతోఁ గూడియుండినను పలుమాఱు లోపించియుండును. పద్యంబుల యందు సంధివిధులను అనుసరించి లోపించియు లోపింపకయు నుండును. లౌకిక వ్యవహారమునందు పలుమాఱు లుప్తమగును.

ఉ. చేత - వలన - చేయఁగా - వలికె.

౫౭. నకారము అంతమునఁ గలిగిన పదములు ద్రుత ప్రకృతికములు అనఁబడును.

ఉ. ౧. నామవిభక్తి ప్రత్యయములతో

ద్వితీయ.	అన్	లతన్.
	ఇన్	హరిన్.
	ఉన్	శంభున్.
తృతీయ.	అన్	కంటన్.
సప్తమి.	అన్	ఇంటన్.

౨. దేశకాలవాచకములయిన యనేక క్రియావిశేషణములు ఈ అన్ ప్రత్యయము అంతమందుఁగలిగిననామములు.

ఉ. చేతన్, చేన్.	చేయి+అన్ ఈపదము తృతీయా విభక్త్యర్థమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడును.
తోడన్, తోన్	తోడు+అన్.
అంతటన్	అంత.
ఇంతటన్	ఇంత.
ఎంతటన్	ఎంత.
అచ్చోటన్, అచ్చోన్	అచ్చోటు.
ఇచ్చోటన్, ఇచ్చోన్	ఇచ్చోటు.
ఎచ్చోటన్, ఎచ్చోన్	ఎచ్చోటు.
లోనన్, లోన్	అ. ఉల్లసాల్, ఉల్లాల్.

అవలన్ *	అవలు.	
ఈవలన్	ఈవలు.	
ఏవలన్	ఏవలు.	
క్రేవలన్	క్రేవలు.	అ. కీల్ ఫులమ్.
వెలుపలన్	వెలుపలు.	
లోపలన్	లోపలు.	
డాపలన్	డాపలు.	
వలపలన్	వలపలు.	
పక్కన్	పక్క.	
ముందరన్	ముందరు.	అ. మున్నర్.
ఎదుటన్	ఎదురు.	
కతనన్, కతమునన్	కతము = కారణము.	
ఒద్దన్, వద్దన్	అ. ఉటియాల్, ఉటి = సమీపము.	తె. ఒద్ద.
వలనన్	వలను.	
వల్లన్	వలనన్ = వల్నన్, వల్లన్. నలోపము లకారమునకు ద్విత్వము.	
పిమ్మటన్	అ. పిన్ను.	
దెసన్	దెస.	సం. దిశా.
క్రిందన్	క్రిందు.	

* అవలు ఈవలు, ఏవలు క్రేవలు, లోపలు వలుపలు, డాపలు ఈ పదములు, అప్పాల్ ఇప్పాల్, ఎప్పాల్ కీల్ప్పాల్, ఉళ్ పాల్ వలప్పాల్, ఇడప్పాల్ అను అరవపదములనుండి వచ్చియుండవచ్చును. అట్లు లేని యెడల పాల్ శబ్దస్థానములో ఫులమ్ అను పదము కలిగిన అప్పులము ఇప్పులము మొదలగు పదములనుండి వచ్చియుండవచ్చును.

మీఁదక్	మీఁదు
పైకక్	పై+ఇన్+అక్ అ. పేల్, మేలినాల్.
పైక్	పైకన్ శబ్దములోని నకారలోపము.
బయలక్ / బయటక్	బయలు.
తుదక్	తుద.
కొనక్	కొన.
చివరక్	చివర.
కడక్	కడ. అ. కడై.
ఎడక్	ఎడ.
ఎడలక్	ఎడను.
	ఎడను+అన్=ఎడనక్. మొదటి నకారమునకు లత్వము. (అందులకు=అందునకు. చూ.)
ఒకటక్ / ఒక్కటక్	వీనికిఁ బ్రాతిపదికము తెలియలేదు. అన్ ప్రత్యయము వచ్చియుండుట స్పష్టము.
కుఱఁగటక్ / కుఱుంగటక్	కుఱంగలి. అ. కుఱుంగల్.
వెంటక్	వెన్ను+అక్.
వెనుకక్	అ. పిన్. తె. వెన్ను. కకారముతోఁ జేరిన వెనుకశబ్దము ప్రాతిపదికము గాఁ గనఁబడలేదు.

౩. సముచ్చయార్థకములయిన ఉన్, ఇన్ అవ్యయములు అర్థవిశేషము లేక కు, కి అను చతుర్థీవిభక్తి ప్రత్యయములతో పాటికముగాఁ జేరును.

ఉ. కు + ఉన్ = కున్, కును.

కి + ఇన్ = కిన్, కిని.

కున్ — రామునకు, రామునకున్.

కిన్ — హరికి, హరికిన్.

౪. చతుర్థ్యంతమయిన కొఱకు అను శబ్దము ప్రయోజనార్థమునందు చతుర్థీ విభక్తి ప్రత్యయముగా వచ్చును. దానికిం బైఁజెప్పిన విధిచే కొఱకు, కొఱకున్ అని రెండురూపములు గలవు.

౫. అందు అను సప్తమీవిభక్తిప్రతిరూపక ప్రత్యయమునకు సముచ్చయార్థకమయిన ఉన్ప్రత్యయము పాక్షికముగఁ జేర్పఁబడును.

ఉ. అందు — రామునియందు

అందున్ — రామునియందున్

ఉ. ఎల్లన్. — ఎల్ల + అన్ - ఆ. ఎల్ల+ఆమ్ = ఎల్లామ్. ఎల్లశబ్దమునకుఁ బరముగా సముచ్చయార్థకమయిన అన్ అను అవ్యయము రాఁగా ఎల్లన్ అని అయినది, సకలమును అని యర్థము.

క్రియారూపములలో నకారాంతములు.

౧. భూతార్థక ప్రథమోత్తమ పురుషముల ఏకవచనము. ... చేసెన్
చేసితిని
వచ్చెన్
వచ్చితిని

౮. భవిష్యదర్థక ప్రథమోత్తమ పురుషముల ఏకవచనములు. } ... వచ్చెదన్
వచ్చెడిన్
వచ్చెదున్
వత్తును
చేసెదను.
చేయుదును.

౯. వర్తమానార్థక నామ విశేషణము ... వచ్చెడున్
వచ్చెడిన్
చేసెడున్
చేసెడిన్

౧౦. వర్తమానార్థక క్రియావిశేషణ. ... వచ్చుచున్
చేయుచున్

ఉన్ ప్రత్యయము అంతమందు రానియెడల, చేయుచు. వచ్చుచు.

౧౧. అనంతర్యార్థక క్రియావిశేషణము. చేయుదున్, అ. శెయ్వదుమ్. చేయుండు, అ. శెయ్వదు. 'చేయుట' ఉమ్ అవ్యర్థకావ్యయము. చేయుటతోన్ చేసినవెనుక అని యర్థము. (క్రియాప్రకరణము చూడుము.)

౧౨. ఆశీరర్థకము చేసెడున్ / చేసెడిన్ } అ. శెయ్వదు

కావుతన్ / కాతన్ } అ. ఆగుదల్

౧౩ తుమున్నర్థక క్రియావిశేషణము... చేయన్ రాన్

ఇది పెంట్ట మొదటి భావనామము.

రాన్+తగును=రాఁదగును. వచ్చుటతగును అని యర్థము.

(క్రియా. ౧౦౮ పు. చూ.)

క్రిందవచ్చు పదములు అన్నంతమయిన వర్తమానార్థక క్రియావిశేషణములు.

ఉ. క్రమ్మరన్ — క్రమ్మఱు+అన్

క్రచ్చరన్ — క్రచ్చఱు, నివ్వెఱపాటుగా, శీఘ్రముగా.

మిగులన్ — మిగులు

మరలన్ — మరలు

వలెన్ — పోలెన్ — యనుదానివికారము.

పోలెన్ — పోలన్=పోలు+అన్. (కొలెన్ - చూ).

తక్కన్ — తక్కు

నిండన్ — నిండు

చాలన్ — చాలు

కాన్, కన్, గాన్, గన్ — అగు+అన్, వర్ణవ్యుతి చేత కాన్, గాన్ అగును. (క్రియా. ౧౧౧-విధి. చూ.)

కొలెన్ — (కొలన్-కొలెన్)

ఉ. 'భూపాలుం డారామమునకుఁ జన్నె నాటఁగొలె'.

౧౮. చేదర్థక క్రియావిశేషణము ఎన్.

ఉ. అన్. అ. అన్=అయినచో, అయినన్.

౧౯. అనుధాతువుయొక్క సంభావనార్థక క్రియావిశేషణము ఏన్.

ఉ. వినవలెనే వినుము వ. తు+ఏన్.

కంటెన్=కి+అంటెన్;

అంటెన్=అంటిని+ఏన్.

౧౬. కావునన్ } = కాను+అన్, కావు+ను.
కానన్ } (క్రియా. ౧౩౦. విధి. చూ.)

౧౭. కాఁడికన్ అ. కాఁడింగా కోయుచున్నట్టి కాలము నందు. అనఁగాఁ గోసిన పిమ్మట. (క్రియా. ౧౩౦-విధి. చూ.)

౬౪. అజంతమయిన పదమునకు కళయని పేరు. ద్రుతప్రకృతికము, కళ ఈ రెండు సంజ్ఞలకు సంధివిధానమందు ప్రయోజనము

ఉ. ఒత్తిలి = ఒత్తిలు + ఇ.
ఒక్కలి = ఒక్కలు + ఇ
మరలి = మరలు + ఇ.
తిరిగి = తిరుగు + ఇ.
వెంబడి = వెన్ను + పడు + ఇ.
కాఁబట్టి = కాన్ + పట్టు + ఇ.

ఇవన్నియును, వీనికంటెనితరశబ్దములును ఇ ప్రత్యయము అంతమందుఁ గలిగిన భూతార్థక క్రియావిశేషణములగుటచే ద్రుతప్రకృతికములు గావు.

కి— అను చతుర్థీవిభక్తి ప్రత్యయముతో వచ్చెడు అయి అను భూతక్రియావిశేషణము ఇ ప్రత్యయాంతమగుటచే నకారాంతము కాదు. అట్లే పంచమ్యర్థమునందు వచ్చు పట్టి అను పదమును క్త్వార్థకము.

౧౮. యొక్క. అ. ఉడైయ అను అకారాంత విశేషణ పదముయొక్క వికృతి. ఉడైయ...

ఉద్యో: ఐకారలోపము. ఉద్గ: యకారమునకు గకారము. ఒద్గ: ఉత్వమునకు ఒత్వము. ఒక్క: దకార గకారములకు కత్వము. (షష్ఠీవిభక్తి చూడుము.)

వర్ణప్లుతి.

(అక్షరములు తమచోటునుండి వేరొకచోటికి ఎగసివచ్చుట.)

60. కొన్ని పదములలో తరువాయియైన అచ్చు హల్లునకు పరముగా దుమికి అక్కడనున్న అచ్చునకు ఆదేశమగును. అట్టి అ ఇ ఉ లు క్రమముగా ఆ ఏ ఓ అగును.

అ. ఉరల్. తె. రోలు.

ఉరలు = ఉర్ + అ + ఉ + లు.
= ర్ + ఉ + లు.
= ర్ + ఓ + లు.
= రోలు.

ఉకారము రేఫమునకు వెనుక దుమికివచ్చినది. అకారమునకు లోపము. ఉకారము ఓకారమయినది.

అ. విరల్. తె. వ్రేలు.

విరలు = వ్ ఇర్ అ + ఇ + లు.
= వ్ర్ + ఇ + లు.

= వ్ర్+ఏ+ఎం.

= వ్రేలు.

తె. రెండు.	త. ఇరండు.
రేవు.	,, ఇరవు.
రేయి.	,, ఇరా.
ఱేడి.	,, ఇఱై. ఐకారమునకు డత్వము.
ఱెక్క.	,, ఇఱక్కై.
డెబ్బది.	,, ఎళుబదు. తె. ఏడు+పది.
లో.	,, ఉళ్.
లోన్.	,, ఉళ్లాల్.
లోపల్.	,, ఉళ్లి పాల్.
ఱేఁడు.	,, ఇఱైయవన్.
లే.	,, ఇళ్.
లే.	,, ఇల్.
లేదు.	,, ఇల్లదు.
లేవు.	,, ఇల్లవై.
లేఁడు.	,, ఇలన్.
లేరు.	,, ఇలర్.
కాన్, గాన్, కన్, గన్,	,, అగన్. తె. అగన్.
కండు.	,, అగుండు.
కమ్ము.	,, అగుమ్. [ము
నాన్, అనన్	,, అనన్. అను ధాతువుయొక్క భావనాము
వాఁడు.	,, అవన్. తె. అతండు.

వీఁడు. ,, ఇవన్. ,, ఇవండు. ఇచ్చట ఇకారమునకు ఈకారాదేశంబె కాని ఏకారాదేశంబు లేదు.

రెప్ప. ,, ఇరప్పై.

రోఁకలి. ,, ఉరోంగల్. సం. ఉలూఖలము.

దాకలి. ,, అ. ఇడప్పాల్ డాకలి అని వచ్చినది. డ కారమునకు దత్వము రాఁగా దాకలి. అని వచ్చినది. ఆకలి అను పదమును చూడుము.

గోరు. ,, ఉగిర్.

మ్రోఁగు ,, ముఱుంగు.

క్రొవ్వు. ,, కొఴుప్పు.

క్రోఁతి, కోఁతి. క. కోడతి, కోడగితి. కోడగపదమునకు స్త్రీ [లింగరూపము.

క్రోవి. అ. కుఴాయ్. క. కొళవి.

ప్రేవు. ,, పిరంబు.

ప్రోలు. ,, పొఴిలు=పట్టణము.

త్రోయు. ,, తుర, తొఱై.

ప్రొద్దు. ,, పొఴుదు.

త్రోలు. ,, తురై త్తల్, తుళై త్తల్. ప్రిదులం మ్రాలకలె వచ్చినది.

ప్రోయాలు. పురవలి. పురవలను=రక్షకుఁడు. ఈ శబ్దమునకు స్త్రీలింగరూపము.

క్రొయ్యి. కుటతి.

క్రచ్చు. కో, కోర్.

ప్రా, ప్రాఁగెంపు.	,, పఱ, పఱంగెంపు.
క్రొ, క్రొంజాయ.	,, పుదుచ్చాయై.
మ్రాను.	,, మరన్.
మ్రాలు.	,, మరిత్తల్. తకారలోపము. క్రియానామము ధాతువయినది.

61. అట్టి పదంబులు తెలుఁగునకు వచ్చునపుడు వానిలోని అచ్చులను హల్లులను లోపించుటచే సంక్షిప్తము లగును.

ఉ. గ్రుడ్డి.	అ. కురుడు.
క్రంగు.	,, కరంగు.
మ్రింగు.	,, మిఱుంగు.
క్రీ.	,, కీఴ్.
క్రిఁదొడ.	,, కీఴ్ తొడై.
క్రే, క్రేఁగన్ను.	,, కడై, కడైక్కణ్.
క్రేఁగయి.	,, కడైక్కై.
క్రేవ.	,, కడైప్పుఱమ్=కడ పార్శ్వము.
క్రుంగు.	,, కురుంగు.
త్రిప్పు.	,, తిరుప్పు.
ప్రిదులు.	,, పిరిదల్. క్రియానామము ధాతువైనది.
ప్రబ్బు పర్వ ప్రాము ప్రాఁవు.	,, పరవు. పన్ను. పర్వు.
వ్రయ్యి.	విరి.
గ్రచ్చు.	కలప్పు. సం. గ్రథ్నాతి.

పాదంబులందు నొక్కొకచో వర్ణలోపము క్రింద వచ్చు పదంబులయందు వర్ణాక్షరములకు లోపము.

తె.	అ.	తె.	అ.
ఉ. వుండా,	మరుండు.	విప్పి.	చెరపి.
ఉద్దు.	ఉరోందు.	విప్పి.	విరవి.
దిద్దు.	తిరుంచు.	పంపి.	పంపించు.
కప్పు.	కలుప్పు.	పిక్కాటము.	అ. పిరువటము.
ఎద్దు.	ఎరుదు.	పెక్కారు.	తె. పలుగారు.
దప్పు.	దుర్తైవు.	పెక్కులు	,, పలుగులు.
మబ్బు.	మసైవు.	దొక్క.	అ. పద్దైయు.
తీపు.	తిత్తిప్పు.	బిడ్డలు.	,, ఇవవది.
పీపు.	పిన్ను.	పుక్కిట్టు.	తె. పుక్కిటము.
జబ్బు.	తాబ్బు.	కొబ్బరి.	అ. పెరుంబలి.
దప్పి.	కరుప్పి.	కద్దు.	తె. కలుదు.
వద్దు.	వలదు.	పిలగా.	పిలువగా.
చూవి.	చూదవి.	నోగా.	నోవగా.
చువిూ } సువిూ }	చూదుమీ.	పోగా.	పోవగా.
		ఒల్లక.	వలవక.
చుమ్ము } సుమ్ము }	చూదుమూ.	వద్దు.	వలవదు, వలదు.
		కద్దు.	కలదు.
చుండు } సుండు }	చూడుండు.	పదము } పాదము }	పోప్రదము.
చేతురు.	చేయుందురు.	అంద్రు.	అనుదురు.
తెత్తురు.	తెచ్చుదురు.	కొంద్రు.	కొనుదురు.
నడతురు.	నడచుచురు.	విల్తురు.	విలుతురు.

కాలు.	కాపులు.	కోసె.	కోయుదు.
ఆలు.	ఆవులు.	తేరు.	తేరరు.
చేలు.	చేనులు.	[illegible]	తోడక్.
మీలు.	మీనులు.	చేక్.	చేతక్.
పేలు.	పేనులు.	చోక్.	చోటక్.
దినాలు.	దినములు.	తేక్.	తేదక్.
కతక్.	కతమానక్	కోక్.	కోనక్.

ఇట్టి హల్లోపములు తెలుఁగుపదములయందు మెండుగాఁగలవు. వానిని నేను రచియించుచుండెడు ఆంధ్రకోశమునందు వివరముగా జూడవచ్చును.

సంధి.

62. సంధి యనఁగా రెండు అక్షరములను జేర్చి యుచ్చరించుట

ఇది పదబహిస్సంధి, పదాంతస్సంధి అని ద్వివిధంబు.

63. పదములయొక్క అవయవములయిన అక్షరములకు వచ్చెడు సంధి పదాంతస్సంధి.

ఉ. చేతక్ = చేయి + అక్.

చేతక్ అనునది ఒకపదము. దానికి రెండు అవయవములు, చేయి + అక్. మొదటి అవయవము యొక్క తుదనుండు ఇకారమునకు లోపము రాఁగా యకారము తకారమయ్యె.

అంద్రు
అందురు } అనుదురు.

అపుడది అను క్రియాపదములోని నకార దకార ములతోఁ జేరిన ఉకారములకు లోపము రాఁగా, నకార దకారములకును దకార రేఫములకును సంధి వచ్చెను.

64. ఒక పదముయొక్క అంత్య వర్ణమునకును మఱి యొకపదముయొక్క ఆదివర్ణమునకును వచ్చెడు సంధి పదబహిస్సంధి.

ఉ. రాముఁడు + ఏగెను = రాముఁడేగెను.

పూర్వపదముయొక్క ఉకారమునకు లోపము రాఁగా దకారము ఏకార ముతో సంధిఁ బొందెను.

65. అక్షరస్వరూపమును బట్టి సంధి రెండు విధములగు.

స్వాభావికసంధి; వికారసంధి

స్వాభావికసంధి.—అక్షరములు స్వరూపభేదము లేక ఉన్నట్లే చేరుట.

ఉ. వచ్చెను రాముఁడు.
సూర్యుఁడు విలసిల్లె.

వికారసంధి—అక్షరము చేరునప్పుడు రూపభేదము కలుగుట. ఈసంధి మూఁడువిధములుగ నుండును.

ఆగమసంధి—క్రొత్తవర్ణములు ఆగమములుగా వచ్చెడు సంధి.

ఉ. రాముఁడు = రామడ్ + ఉ.

రామఙ్ + డ్ + ఉ.

రామండు = రాముండు.

ప్రాతిపదికాంతమందున్న నకారమునకును ప్రత్యయోకారమునకును నడుమ డకారము వచ్చెను. ప్రాతిపదికము యొక్క ఉపధయైన అకారమునకు ఉత్వము కలిగినది. పైన విధి చూ.

పసిండి = తె. పసుపు + ఇ = పసుఙ్ + ఇ = పసిఙ్ + డ్ + ఇ = పసిండి. ఇప్రత్యయము చేరగా పసుపు శబ్దముయొక్క అనుస్వారమునకు నత్వము. నకారేకారముల మధ్యమున డకారము ఆగమము.

మామిడి = అ. మామిఙ్ (క. మావిను) + ఇ = మామిఙ్ + డ్ + ఇ = మామిండి = మామిడి, వకారము మకారమయ్యె. ఈపదమును ఖండబిందుపూర్వకము వ్రాయుచున్నారు.

చేయుండు = చేయున్ + ఉ = చేయుఙ్ + డ్ + ఉ = చేయుండు. అ. చెయ్ + ఉన్ = చెయ్యున్.

కండు = అ. అగున్ + ఉ. తె. అగున్ + ఉ = అగుఙ్ + డ్ + ఉ = కాండు = కండు. అగుధాత్వకారము గకారమునకు విసుకపోయి ఆకారమయ్యె, వర్ణప్రతివిధులను చూడుము. కాండు అని యుండవలసినది సంక్షేపముచేత కండు అయినది.

లోపసంధి—ఉండునట్టి యక్షరమునకు లోపము కలుగుట.

ఉ. కృష్ణుఁడరిగెను = కృష్ణుఁడు + అరిగెను. ఉకారలోపము.
మఱేమి = మఱి + ఏమి. ఇకారమునకు లోపము.

ఆ దేశందే—ఉండెను కర్ణ[illegible]
[illegible]

ఉ. చేరఁగా = చేరు + అఁగా. ప్రాతిపదికాంతమునందుండు ఉకారము లోపింపఁగా [illegible]కారమునకు ద్విత్వము.

నోటఁగా = నోరు + అఁగా. రేఫమునకు టత్వము. టత్వము కానిచో నోరఁగా.

ఏటఁగా = ఏఱు + అఁగా. శకటరేఫమునకు టత్వము.

ఎదుటఁగా = ఎదురు + అఁగా, రేఫమునకు టత్వము. ఎదురఁగా అని టత్వము లేకయు నుండును.

చేసి = చేయు + ఇ. ధాత్వంతోకారమునకు లోపము. యకారమునకు సత్వము.

66. అచ్చున కచ్చు పరంబగునపుడు న ను వ అ వ లు బహుళంబుగా ఆగమంబగు.

ఉ. వచ్చినవాఁడు కాఁడేనా

వాఁడేనా = వాఁడె + ఆ = వాఁడే వచ్చినాఁడా యని ప్రశ్నము. పూర్వపదము చివరనుండు ఏకారము అవధారణార్థకము, ఆకారము ప్రశ్నార్థకమయిన యవ్యయము. ఏకారమునకును ఆకారమునకును నడుమ నకారము ఆగమ మయ్యెను.

మాయత్త = మా + అత్త. యకారంబు ఆగమంబు.

వారు = అ. అవరు, అ + అరు. అ అనునది తచ్ఛబ్దార్థకమయిన సర్వనామము. అరు బహువచన ప్రత్యయము. వకారము ఆగమము.

తనువు = తను + ఉ
గోవు = గో + ఉ
కద్రువ = కద్రు + అ
} వకారము ఆగమము.

ధీరురాలు = ధీర + ఆలు.
గుణవంతురాలు = గుణవంత + ఆలు.
} రేఫము ఆగమము. పదాంతమైన అత్తునకు ఉత్వము.

పేదరికము = పేద + ఇకము. ఇచట రేఫము ఆగమము.

67. అకారమునకు అచ్చు పరంబగునపుడు అకారమునకు లోపమును యకారాగమమును వికల్పంబుగ నగు.

ఉ. మేనల్లుడు = మేనయల్లుడు = మేన + అల్లుడు.

పుట్టినిల్లు = పుట్టినయిల్లు = పుట్టిన + ఇల్లు.

68. స్త్రీవాచకములయొక్కయు తత్సమ సంబోధనాంతంబులయొక్కయు అంత్యాకారంబునకు లోపము లేదు.

ఉ. అమ్మయిచ్చెను = అమ్మ + ఇచ్చెను.

దూతయితడు = దూత + ఇతడు.

ప్రియుండడయేగెను = ప్రియుండడ + ఏగెను.

69. వ్యతిరేక క్త్వార్థకముయొక్క అంత్యాకారమునకు అచ్చు పరంబగునపుడు అల్లోపము విభాషనగు.

ఉ. చూడకయరిగెను=చూడకరిగెను=చూడక+అరిగెను.

70. ఉము, ఉండు, ఉ, ఉరె. ఈ ప్రత్యయములకు పూర్వము ప్రార్థనార్థక క ప్రత్యయముయొక్క అకారమునకు లోపము నిత్యము.

ఉ. చేయకుము. చేయకుండు. చేయకుఉ. చేయకురె.

చేయక—గ్రామ్యమందు ప్రార్థనార్థకము. అ శబ్దమునకు. దానికి మధ్యమపురుషమునందు ఉము, ఉండు, ఉ, ఉరె ప్రత్యయములు అధికముగా వచ్చినవి.

71. వేసాదిశబ్దములకు ఆలు శబ్దము పరము కాఁగా రేఫాగమంబు అగు.

ఉ. పేదరాలు	= పేద+ఆలు.	జవరాలు=జవ+ఆలు.
బీదరాలు	= బీద+ఆలు.	అయిదువరాలు=
ముద్దరాలు	= ముద్ద+ఆలు.	అయిదువ+ఆలు.
బాలెంతరాలు	= బాలెంత+ఆలు	మనుమరాలు=మనుమ+ఆలు.
కోమరాలు	= కోమ+ఆలు.	గొడ్డురాలు=గొడ్డు+ఆలు.
పేద-బీద.	అ.	పైదె=దరిద్రుఁడు, అశక్తుఁడు.
ముద్ద.	వం.	ముగ్ధ=అందగత్తె, తెలియనిది.
బాలెంత.	వం.	బాలవంత్=బిడ్డగలిగినది=ప్రసవించినది.
జవ.		వం. యౌవ, యౌవనశబ్దతద్భవము; జవ్వని.

72. తత్సమాకారాంత శబ్దములకు తుదియాకారంబునకు ఆలుపరంబగుచో ఉత్వంబును అగును.

ఉ. సమర్థురాలు=సమర్థ+ఉ+ఆలు.

బుద్ధిమంతురాలు=బుద్ధిమంత+ఉ+ఆలు.

పూర్వమాత్రమునకే రేఫాగమము.

73. సంబంధార్థక ప్రత్యయములయిన అకారేకారములకు అచ్చుపరంబగునపుడు లోపము లేదు యాగమము అగును.

ఉ. నా+ఇల్లు=నాయిల్లు.

నాయొక్కయిల్లు=నాయొక్క+ఇల్లు.

యొక్క అనునది షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయము.—

అ, ఉద్దేశము అనుదానినుండి పుట్టినది. ఆ పదములో అకారము సంబంధార్థక ప్రత్యయము.

ఉ. వారియిల్లు=వారి+ఇల్లు.

వారలయిల్లు=వారల+ఇల్లు.

తనయిల్లు=తన+ఇల్లు.

మన, మా, మీ, నీ, నా, వారి, వారల, తన, తమ మొదలయినవి సంబంధార్థక ప్రత్యయాంతములు.

(సర్వనామప్రకరణము చూడు.)

74. మధ్యమపురుష క్రియల అంత్యేకారమునకు లోపంబగు.

ఉ. వచ్చితి విచ్చుటికి=వచ్చితివి+ఇచ్చుటికి, వచ్చితిరిచ్చుటికి=వచ్చితిరి+ఇచ్చుటికి.

75. ప్రథమోత్తమపురుష క్రియల అంత్యేకారమునకు లోపము వైకల్పికము.

ఇత్తు[illegible] వె[illegible] [illegible] ఇ లోపంబులేనియెడల యాగమంబు బహుళంబు[illegible].

అదియేమి }
అదేమి } = అది+ఏమి.

అవియేవి }
అవేవి } = అవి+ఏవి.

మఱియెవ్వఁడు }
మఱెవ్వఁడు } = మఱి+ఎవ్వఁడు.

చేయయిచ్చెను = చేయ+ఇచ్చెను.

చేయనియెడల = చేయని+ఎడల.

ఇచ్చట యకారము ఆగమముగా వచ్చుటకు కారణము ఇకారము తాలవ్యమగుటయే. ఇట్లే ఉత్తునకు పరముగా అచ్చు వచ్చునపుడు దానికి లోపము లేనియెడల వకారము ఆగమమగును. ఇట్లు స[illegible]గమము[illegible] నియమము అకారాకారములకు లేదు అచ్చులకు మధ్యమైన సంధియందు య వ ర అ న ల ఆగమములగును. వీని లో తఱచుగా వచ్చునవి యకార వకారములు ఈవిధి ఇకారోకారములకు వెనుక నిత్యము. పదాంతస్సంధియందు త. ఇవర్, తె. వీడు, త. ఎవర్, తె. ఎవరు అనుపదములందు వకారము సూత్రవిరుద్ధముగా [illegible] మునందు ముందువచ్చి తెనుఁగునందును కలిగియున్నది.

76. ఉత్తునకు అచ్చుపరంబగునపుడు లోపంబగును.

వాఁడేగెను = వాఁడు + ఏగెను.
పుష్పంబులారెను = పుష్పంబు + ఆరెను.
చేయుక = చేయుఁ + అ + క.

పదాంతసంధియందు ఉత్తున లోపము లేనియెడ వకారము ఆగమమగును.

తరువు = తరు + వ్ + ఉ.
విష్ణువు = విష్ణు + వ్ + ఉ.
గోవు = గో + వ్ + ఉ.

ఉకార వకారములు ఓష్ఠ్యములగుటచే సవర్ణములు, కాఁబట్టి ఉకారమునకు పరంబుగ వకారాగమము వచ్చునది.

70వ విధి చూడుము.

77 ప్రథమావిభక్త్యంతములకు పరములైన పరుషములకు గ స డ ద వలు బహుళముగా నాదేశంబు లగును.

ఉ. రాజు+కొట్టెను=రాజుగొట్టెను, రాజుకొట్టెను.
కృష్ణుఁడు+చూచెను=కృష్ణుఁడు సూచెను, కృష్ణుఁడు చూచెను.
రావణుఁడు+టక్కరి=రావణుఁడుడక్కరి, రావణుఁడుటక్కరి.
భృత్యుఁడు+తెచ్చెను=భృత్యుఁడు దెచ్చెను, భృత్యుఁడు తెచ్చెను.
రాముఁడు+పలికెను=రాముఁడువలికెను, రాముఁడుపలికెను.
రాదు+కదా=రాదుగదా, రాదుకదా.
కూడుదురు + పోయుందురు=కూడుదురు వోయుందురు.
అని యీకార్యము క్రియలకు వెనుకను వచ్చును.

78. తెనుఁగు పదములకంటెఁ బరమయిన సంస్కృతపదంబులయందుండు క చ ట త పలు గ స డ ద వలు గావు.

ఉ. మగఁడు + కరుణించె = మగఁడుకరుణించె.

తమ్ముఁడు + చతురుఁడు = తమ్ముఁడుచతురుఁడు.

కోడుకు + టంకాయుధుఁడు = కోడుకుటంకాయుధుఁడు.

తండ్రిమాట + తథ్యము = తండ్రిమాటతథ్యము.

ఈపని + పుణ్యము = ఈపనిపుణ్యము.

79. ద్వంద్వసమాసమునందు పూర్వపదాంతస్వరమునకు పరమయిన పరుషములకు గ స డ ద వలు ఆదేశంబు లగును.

ఉ. కూర + కాయ = కూరగాయలు.

కాలు + చేయి = కాలుసేతులు.

టక్కు + టెక్కు = టక్కుడెక్కులు.

అన్న + తమ్ముఁడు = అన్నదమ్ములు.

రాక + పోక = రాకపోకలు.

కండతుండేపులు అందచందములు, అప్పాచెల్లెండ్రు ఇత్యాది ప్రయోగములును గలవు. "తత్యపునిళార్య లితవు రప్పాచెల్లెండ్రనిమిషులు నమర గణముఁ గనిరి." నిర్వచనోత్తరరామాయణము. "అక్కాచెల్లెండ్రయుర్వ." భా.

80. కర్మధారయ సమాసంబునందు చిఱు మొదలయిన వానికి అచ్చాదిపదములు పరమగుచో పదాంతస్వరమునకు లోపమును లుప్తస్వరమునకు పూర్వమయిన హల్లునకు ట ద్విత్వము నగు.

ఉ. చిఱు + ఉసురు = చిట్టుసురు. అ. చిట్టుయిర్.

చిఱు + ఎలుక = చిట్టెలుక. ,, చిట్టెలి.

కడు + అణి = కట్టాణి. ,, కట్టాణి.

నిడు + ఊరుపు = నిట్టూరుపు ,, నిట్టుయిర్పు.

నడు + ఏలు = నట్టేలు. ,, నట్టాలు.

వీనిలో కుఱ్ఱుఱుర్ శిఱ్ఱెలి అను ఆఱునపుంసకములందు శకటరేఫ ద్విత్వమునకు టకారద్విత్వము ఆదేశము.

81. వేము ప్రభృతులకును కసవము ప్రభృతులకును సంబంధార్థకమయిన అప్రత్యయము వచ్చును. వేము ప్రభృతుల మకారమునకు బిందుపూర్వక పకారమును కసవము ప్రభృతుల మకారమునకు పకారమును ఆదేశంబులగును.

ఉ. వేము + అ + చెట్టు = వేంపచెట్టు.

పాము + అ + పేడు = పాంపపేడు.

సాము + అ + చేను = సాంపచేను.

అమ్ము + అ + ములికి = అంపములికి.

ఎమ్ము + అ + గూడు = ఎంపగూడు.

కసవము + అ + గడ్డి = కసవపగడ్డి.

ఇసుము + అ + దారి = ఇసుపదారి.

మినుము + అ + పప్పు = మినుపపప్పు.

ఎనుము + అ + దూడ = ఎనుపదూడ.

జనుము + అ + నార = జనుపనార.

వేము, సాము, పాము, ప్రేము, అమ్ము, ఎమ్ము, చేము ప్రభృతులు. కసవము, ఇసుము, ఉదుము, ఎనుము, జనుము, మినుము - కసవము ప్రభృతులు.

ఈశబ్దములలో కొన్ని అఱవమునందు బకారాంతముగా నుండును. సంధియందువచ్చు పకారము ఆ బకారస్థానమునుండె వచ్చుచున్నది.

ఉ. వేప్పు + అ + కెడి = వేప్పంకెడి.

82. అందు అను సప్తమీవిభక్తి ప్రత్యయము అంతమునందు కలిగిన పదమునకు పరంబుగ సమాసమునందు షష్ఠ్యర్థకములయిన, అన్ ఇ ప్రత్యయములు వచ్చును.

ఉ. నాయందు + కరుణ = నాయందు+అన్+ఇ+కరుణ = నాయందని కరుణ = నాయందలికరుణ. అన్ ప్రత్యయముయొక్క నకారమునకిది లక్ష్యము.

83. ద్రుతప్రకృతికముయొక్క అంత నకారమునకు పరముగవచ్చు పరుషములకు సరళంబులు ఆదేశంబులగు. ఆదేశములయిన సరళములకు ముందు నకారమునకు సంశ్లేషమును, అనుస్వారాదేశమును, స్వత్వంబును పాక్షికముగ నగును.

సంశ్లేషమనఁగా నకారము పరమయినహల్లుతోఁ గూడుకొనుట. స్వత్వము నకారము ఉకారేకారములతోఁ గూడియుండుట.

ఉ. పూచెన్ + కలువలు = పూచెన్గలువలు, పూచెంగలువలు, పూచెఁగలువలు, పూచెనుగలువలు.

కడపటి యుదాహరణమున స్వత్వమువచ్చినది. అనఁగా నకారము ఎల్లప్పుడుండునట్లు అచ్చుతోఁ జేరియున్నది.

84 సరళస్థిరంబులు పరంబులగునపుడు లోపంబును సంశ్లేషంబును స్వత్వంబును నగును.

ఉ. వచ్చెన్ + గోవులు = వచ్చెగోవులు, వచ్చెన్గోవులు, వచ్చెనుగోవులు. ఉఱిమెన్ + ఘనము = ఉఱిమెఘ

నము, ఉతికిమెన్ఖనము, ఉరిమెనుపనము. వచ్చెంధాత్రి పతి, పాడెంగంధర్వుఁడు - అని కొన్నిచోట్ల నకారము పూర్ణానుస్వారము అగును.

85. సమాసంబునందు ద్రుతంబునకు పరంబయిన ఉకారము లోపించును.

ఉ. చిగురుంగైదువు, చిగురుఁగైదువు, చిగురున్గైదువు.

చిగురునుగైదువు అనిరాదు.

చిగురుశబ్దమునకు పరముగ షష్ఠ్యర్థక మయిన ఇన్ ప్రత్యయము వచ్చినది. ఇకారలోపము రాఁగా నకారము మిగిలినది. దానికి ద్రుతకార్యము.

తలన్ + ప్రాలు = తలంబ్రాలు, తలఁబ్రాలు, తలన్బ్రాలు. తలనుబ్రాలు అనిరాదు.

ఊరన్ + పిచ్చిక = ఊరఁబిచ్చిక, ఊరంబిచ్చిక ఊరన్బిచ్చిక. ఊరనుబిచ్చిక అనిరాదు.

తలన్ ఊరన్ శబ్దములలో అంతమునందుండు అన్ సప్తమీ విభక్తి ప్రత్యయము.

అట్లె కర్మణిప్రయోగంబునందు నకారాంతమైన భావనామంబు పూర్వపదంబయి ఉత్తరమయిన పడుధాతుజన్యక్రియలతో సమస్తమయి వచ్చుటచేత నకారమునకు స్వత్వసంధి లేదు.

ఉ, చేయన్ + పడెను = చేయన్బడెను, చేయంబడెను, చేయఁబడెను.

86. ఉదంతమునకు పరంబుగవచ్చు ఇనాగమము పోలికచేత ఋకారాంతమునకు పరంబుగను వచ్చును.

ఉ. ధాతృ+అనుమతి=ధాతృవనుమతి.

సంస్కృత పదంబులందు ఋ కారమును రు కారమునవలెనే యుచ్చరించుట ఆంధ్రదేశస్థుల సంప్రదాయము. ఋ కారాంత పదములెల్లను రు కారాంతములవలె నుచ్చరింపఁబడుచున్నవి. కాఁబట్టి ఋ కారాంతములకు వెనుకను ఇనాగమము వచ్చుచున్నది.

మతాంతరమున; ధాతృ శబ్దమునకు డు ప్రత్యయము చేరఁగా ఉత్వమునకు లోపము. ప్రత్యయాంతమందుండు డు కారమునకు మారుగ అనుస్వారస్థానములో పూర్వముండిన నకారము రాఁగా, ధాతృన్ అనివచ్చును. రాముండు+ఆజ్ఞ = రామున్ + ఆజ్ఞ, 'రామునియాజ్ఞ'. ఇచ్చట రాముండు అను దానిస్థానములో రామున్ వచ్చినట్లు, ధాతృఁడు అను దాని స్థానములో ధాతృన్ అనివచ్చును.

87. క్రిందవచ్చు సంధులయందు వచ్చెడు నకారము పూర్వపదాంతమందు అపూర్ణార్థకమయిన ఉన్ అవ్యయముచేతను సిద్ధించునది:

ఉ. నాకొఱకు + ఇచ్చెను = నాకొఱకిచ్చెను.
నాకొఱకున్ + ఇచ్చెను = నాకొఱకునిచ్చెను.
నాకు + ఇచ్చెను = నాకిచ్చెను.
నాకున్ + ఇచ్చెను = నాకునిచ్చెను.
నాయందు + ఆదరము = నాయందాదరము.
నాయందున్ + ఆదరము = నాయందునాదరము.
ఇందు + ఉన్నాఁడు = ఇందున్నాఁడు.
ఇందున్ + ఉన్నాఁడు = ఇందునున్నాఁడు.

ఎందు + అరిగెను = ఎందవరిగెను.
ఎందుఁగ్ + అరిగెను = ఎందునవరిగెను.
చేసెడిగ్ + అతఁడు = చేసెడినతఁడు.
చేసెడుగ్ + అతఁడు = చేసెడునతఁడు.
చేయుఁగ్ + అతఁడు = చేయునతఁడు.

చేయుఁగ్ — ఇది భవిష్యత్కాల క్రియాజన్య విశేషణము. అఱవము శెయ్యక్. ఈ అఱవశబ్దము శెయ్యఁదు అని మాఱును. అట్లే తెనుఁగునందు చేయుఁగ్ పదము చేసెడు అని వచ్చును. దీనికి సముచ్చయార్థకమయిన ఉగ్ చేర్చి ఉగ్ ప్రత్యయోకారమునకు ఇత్వమును పాక్షికముగాఁ జేయఁగా చేసెడిగ్, చేసెడుగ్ అనురూపములు సిద్ధించును.

వర్తమానార్థక క్రియా విశేషణమునకు పాక్షికముగ సముచ్చయార్థకమయిన ఉగ్ ప్రత్యయము చేర్పఁబడుటచేత అది పాక్షికముగా నకారాంత మగును.

ఉ. చేయుచు + ఉన్నాఁడు = చేయుచున్నాఁడు.
చేయుచుగ్ + ఉన్నాఁడు = చేయుచునున్నాఁడు.

88. క్రిందవచ్చు సంధులయందు పూర్వపదమునకు షష్ఠ్యర్థకమయిన ఇగ్ ఉ ప్రత్యయములు చేర్పఁబడుచున్నవి.

సొగసు + తనము = సొగసున్దనము.
చిగురు + కైదువు = చిగురున్గయిదువు.
తళుకు + గజ్జెలు = తళుకున్గజ్జెలు.
సింగంబు + కొదమ = సింగపున్గొదమ.
ఉన్నతంబు + గొడుగు = ఉన్నతంపున్గొడుగు.

గరువంబు + మరువు = గరువపుమ్మరువు.

సరసంబు + తనము = సరసపుద్దనము.

ఈసంధులయందు షష్ఠ్యర్థకము అయిన ఇక్ ప్రత్యయము పూర్వపదంబులకు చేర్చబడుచున్నది. ఇక్ ప్రత్యయము యొక్క ఇకారమునకు లోపము సింహంబు మొదలయిన అంబు ప్రత్యయాంత శబ్దములకు బకారమునకు పకారాదేశము వచ్చుచున్నది. ఇక్ ప్రత్యయముయొక్క కకారమునకు పరమయిన పదముయొక్క ఆదిపదమస్థానములో వచ్చిన ఆదేశవర్ణముతో సంశ్లేషము. సంశ్లేషము లేనిచో అనుస్వారాదేశము. గరువపుస్సురువు మొదలయినవానిలో పుకారమునకు పూర్వమయిన అనుస్వారమునకు లోపము అగును.

సరసంబు + మాట = సరసపుమ్మాట, సరసంపుమాట.

ఈ సంధియందు పూర్వపదముయొక్క తుదిని షష్ఠ్యర్థమైన ఈ ప్రత్యయము వచ్చుచున్నది. పూర్వపదముయొక్క తుదినుండు అంబు ప్రత్యయముయొక్క బకారమునకు పకారము ఆదేశము. బకారమునకు పూర్వమందున్న అనుస్వారమునకు వికల్పముగ లోపము.

ఇక్ ప్రత్యయముతోఁగూడిన సొగసు మొదలయిన పదములకు సొగసుయొక్క సొగసుకలిగిన... అని అర్థము.

89. కర్మధారయ సమాసంబునందు ఉకారాంతంబునకు అచ్చు పరంబగునపుడు కొన్ని పదంబులందు ఇకాగమము అగు

ను. ఇనాగమముయొక్క నకారమునకు టత్వమును ఇకారము నకు లోపమును వచ్చును.

ఉ. కలికి+అమ్మ=కలికిటమ్మ. పేరు+ఉరము=పేరుటురము.
నిగ్గు+అద్దము=నిగ్గుటద్దము. చిగురు+ఆకు=చిగురుటాకు.
పరసంబు+అలుక=పరసపుటలుక. పొదరు+ఇల్లు=పొదరుటిల్లు.
ఇనాగమముయొక్క ఇకారమునకు లోపమురాఁగా నకారమునకు టత్వము.

90. గుణవచనములయిన నల్లనాదులకు పరంబుగ పరుషము వచ్చునప్పుడు అకారము లోపించును. నకారమునకు బింద్వాదేశంబును సంశ్లేషంబును వైకల్పికముగనగు.

ఉ. నల్లన + కాకి = నల్లంగాకి, నల్లన్గాకి.
నల్లని + తనము = నల్లందనము, నల్లన్దనము.

91. తాను నేను పదముల నకారము ప్రత్యయాంత నకారము కాకపోయినను దానికి ద్రుతకార్యము కలుగును. సంశ్లేషము లేదు.

ఉ. తాను+చదివె=తానుజదివె, తాఁజదివె.
తాను+వినె=తానువినె, తావినె.
నేను+కంటిని=నేనుగంటిని, నేఁగంటిని,
నేను+వచ్చితి=నేనువచ్చితి, నేవచ్చితి.

నకారమునకు పూర్వము దీర్ఘముండుటచేత దానిచోటవచ్చిన అనుస్వారమునకు నిత్యముగ అర్ధబింద్వాదేశము వచ్చును. తాంజదివె అని రాదు.

92. కొన్ని సమస్తపదంబులందు అఱవమునందు వచ్చెడు సంధివిధులె అఱవ పదములనుండి వచ్చిన తెనుఁగు పదముల సంధులకు మూలము.

అ.

ప్రాయిల్లు	పఴఇల్.
లేఁగొమ్ము	ఇళంగొమ్బు.
ప్రాఁగెంపు	పఴంగెంపు.
కెందామర	శెందామరై.
పూఁదోఁట	పూందోట్టమ్.
క్రొక్కారు	పుదుక్కార్.
క్రేఁగాలు	కీఴ్ క్కాల్.
క్రేఁదొడ	కీఴ్ త్తొడై.

పఴం ప్రాన్, పఴ ప్రా, ఇళమ్ లేన్, కీఴ్ క్రే అనియుం వచ్చియున్నవి.

పుదు అనునది కుదు, క్దు, క్దొ, క్రొ అని పరిణమించినది. వర్ణప్లుతి విధిచేతను ఉకారము దకారమునకు వెనుకఁబోయి ఒత్వమును బొందెను. పకార దకారములకు క్రమముగ కకార రేఫములు ఆదేశములు.

93. నిండు, నెఱ, నిఱు, సగము, వంక, పదములకు కొన్ని పదంబులు పరంబులగునపుడు ఆద్య వర్ణములు దప్ప మిగిలిన వర్ణములకు లోపంబగు.

ఉ. నిండు + వెలి = నివ్వెలి.

నిండు + వెఱుఁగు = నివ్వెఱుఁగు.

కేలు + తఱులు = కెత్తఱులు (పెద్దతఱలు.)

నీఱు + పస్తు = నిప్పస్తు (శుష్కోపవాసము.)

సగము + గోరు = సంగోరు.

వంక + చెఱుఁగు = వంజెఱుఁగు.

సగము + పాలు = సాఁబాలు.

94 అచ్చునకా మ్రేడితము పరమగునపుడు లోపము బహుళము.

ఔర + ఔర = ఔరౌర.

ఏమి + ఏమో = ఏమేమో, ఏమి యేమో.

95. ఆమ్రేడితము పరంబగునపుడు విభక్తిలోపము వైకల్పికముగ నగు.

ఉ. అప్పటికిన్ + అప్పటికిన్ = అప్పటప్పటికిన్,
అప్పటికప్పటికిన్.

ఇంటన్ + ఇంటన్ = ఇంటింటన్,
ఇంటనింటన్.

ఊరన్ + ఊరన్ = ఊరూరన్,
ఊరనూరన్.

ఇంచుక, నాఁడు మొదలగువానికి అంత్యవర్ణలోపము వైకల్పికము;

ఉ. ఇంచుక + ఇంచుక = ఇంచించుక.

నాఁడు + నాఁడు = నానాఁడు.

నాఁడు నాఁడు అని లోపంబులేనిసంధియును ఇంచు కించుక అనుసంధియుఁగలవు. దీనియందు ఇంచుకపదముయొక్క అంతాకారమునకుమాత్రము లోపము.

96 శబ్దపల్లవములో పడు క్రియకుముందు కేవల ధాత్వర్థవ్యాపార కర్తృపదముయొక్క 'ము' వర్ణమునకు లోప పూర్ణబిందువులు వికల్పమగు.

ఉ. సంతోషము + పడెన్ = సంతోషపడెన్
సంతోషంపడెన్
సంతోషముపడెన్.

కేవలధాతువు పడు అనునది. ధాత్వర్థ వ్యాపార కర్తయనఁగా — పడుధాతువుచేఁ జెప్పఁబడిన కార్యము కలుగుట (ఉద్భవించుట). కలుగునది సంతోషము. సంతోషము కలుగుటకు ఆధారమైన దేవదత్తాదులు, సంతోషపడెను అను శబ్దపల్లవక్రియకు కర్త.

అశ్వముపడెన్. పడుక్రియకును, ధాత్వర్థమయిన పడుటకును, అశ్వము కర్తయగుటచే అశ్వపదము కేవలధాత్వర్థ వ్యాపారకర్త కాదు.

97. పదాంతస్సంధి యందు అనేకవిధములయిన ఆగమాదేశములు కనఁబడుచున్నవి. వానిని క్రియాప్రకరణములందును మెండుగాఁ జూడవచ్చును. వానిలోఁ గొన్నింటినిమాత్రము ఇక్కడఁ జెప్పెదను.

98. ఎఁడు, ఇంచు ప్రత్యయములు పరమగుచో పూర్వ పదాంత స్వరములకు లోపము.

వీసె + ఎఁడు = వీసెఁడు.

పతించు+ ఇంచు = పతింపించు.

99. అనునాసికములకు స్పర్శము పరమగుచో బింద్వాదేశములగును.

కొన + అగు = కొనగు = కొంగు.

వణ + అగు = వణగు = వంగు.

కనుట = కంట.

కెంపు = అ. కెమ్ము.

తంపు = అ. తణ్ + పు = తమ్పు.

100. అజాది విభక్తిప్రత్యయములు పరమగుచో ప్రాతిపదికాంతములయిన న ర ఱ ల యలకు టకార తకారములు ఆదేశంబులగును. యకారమునకు తకారము.

మన్ను	మంటి	మంటన్	మంటిన్.
కన్ను	కంటి	కంటన్	కంటిన్.
నోరు	నోటి	నోటన్	నోటిన్.
ఏఱు	ఏటి	ఏటన్	ఏటిన్.
చేయి	చేతి	చేతన్	చేతిన్.
వాయి	వాతి	వాతన్	వాతిన్.
పల్లు	పంటి	పంటన్	పంటి, లకారమునకు నకారాదేశము ఆదేశనకారమునకు టత్వము.

101. కొన్ని పదంబులలో నకారమునకు పరమయిన తకారమునకు టత్వమును, దకారమునకు డత్వమును పాక్షికముగ నగు.

అనితిని = అంటిని. వినితిని = వింటిని.

అనుతన్ = అంటన్. వినుతన్ = వింటన్.

అనుదురు అందురు అండురు.

102. ధాత్వంత యకారములకు కాలవాచ్యచ్చు పరమగుచో సకారమాదేశమగును.

చేయు + ఎన్ = చేసెన్. చేయు + ఇ = చేసి.

103. ఇట్లు ఇతరమైన సంధివిధులు ఊహ్యంబులు.

నామప్రకరణము.

104 నామములు ఏడువిధములు; ౧. సామాన్యనామములు.
౨. సంజ్ఞానామములు.
౩. సముదాయనామములు.
౪. ధాతుజన్యపురుషనామములు.
౫. భావనామములు.
౬. సంఖ్యానామములు.
౭. సర్వనామములు.

౧. సామాన్యనామము, ఒకజాతికిఁజేరిన వ్యక్తులను సామాన్యముగా బోధించునది; ఉ. పశువు, పక్షి, గోవు, మనుష్యుఁడు, మొదలయినవి.

౨. సంజ్ఞానామము, ఒకవ్యక్తిని అనఁగా వస్తువును మాత్రము బోధించునది. రాముఁడు, కృష్ణుఁడు, బుక్కరాయఁడు, అశోకుఁడు, కాళిదాసుఁడు.

౩. సముదాయనామము, సమూహమును బోధించునది; ఉ. బ్రాహ్మణ్యము 'బ్రాహ్మణసమూహము.' లోకము 'జనులసమూహము.' మొ.

౪. ధాతుజన్యపురుషనామము, ధాతువులవలనఁ బుట్టి కాలత్రయమును జూపుచు వాఁడు వారు మొదలయిన విభక్తిప్రత్యయములను బొందునది; ఉ. చేయువాఁడు,

చేయుచున్నవాఁడు, చేసినవాఁడు. మొ.

౫. భావనామము, — భావమనఁగా శుద్ధమయిన ధాత్వర్థము. దానిని బోధించునది; ఉ. వచ్చుట, తెచ్చుట, పోవుట, ఆడుట; రాక, పోక, ఆట; రామి, తేమి, పోమి, ఆడమి. మొ.

౬. సంఖ్యానామము, — సంఖ్యను సంఖ్యేయమును బోధించునట్టిది. సంఖ్యేయమనఁగా సంఖ్య చేయఁదగినది; ఉ. (సంఖ్య.) ఒకటి, రెండు, మూఁడు, నాల్గు, (సంఖ్యేయము) ఒకఁడు, ఇరువురు, ముగ్గురు, నలుగురు. మొ.

౭. సర్వనామము. — వాక్యమునందు నామములకు బదులుగా వచ్చునది; ఉ. వాఁడు, వీఁడు, ఎవఁడు, నేను, నీవు. మొ.

105. నామములు పురుషభేదమును బట్టి మూఁడు విధములు.

౧. ప్రథమ పురుషము.
౨. మధ్యమ పురుషము.
౩. ఉత్తమ పురుషము.

సర్వనామేతరములయిన యన్ని నామములును, వాఁడు వీఁడు మొదలయిన సర్వనామములును ప్రథమపురుషమనఁబడును.

౨. నీవు, మీరు, ఈవు, ఈరు మధ్యమపురుష మనఁబడును.

౩. నేను, ఏను, నేము, మేము, ఏము ఉత్తమపురుష మనఁబడును.

106. నామములకు లింగవచన విభక్తులు గలవు.

పుంలింగము,	పురుషవాచకము.
స్త్రీలింగము,	స్త్రీవాచకము.
నపుంసకలింగము,	మనుష్యులు, దేవతలు వీరికంటె నితరమయిన జంతువులను నిర్జీవ వస్తువులను దెలుపునది.

ఈలింగములు మూఁడువిధములఁ దెలుపఁబడును.

౧. ప్రత్యయముచేత,

పుం.	స్త్రీ.
చిన్నవాఁడు.	చిన్నది.
పెద్దవాఁడు.	పెద్దది.
ఆటకాఁడు.	ఆటకత్తె.
సొగసుకాఁడు.	సొగసుకత్తె.
ఒకఁడు.	ఒకతె.
కోయఁడు.	కోయత.
కోయవాఁడు.	కోయది.
ప్రేఁడు.	ప్రేత.
బల్లిదుఁడు.	బల్లిదురాలు.
జెట్టిదుఁడు.	జెట్టిదురాలు.
రాజు.	రాణి.
దేవర.	దేవేరి.

పుం.	స్త్రీ.
పుత్రుడు.	పుత్రి.
గుణవంతుడు.	గుణవతి, గుణవంతురాలు.
జ్ఞానవంతుడు.	జ్ఞానవతి, జ్ఞానవంతురాలు.
వగలాడు.	వగలాడి.
చెంచు.	చెంచెత.
చాకి.	చాకిత.
మాతులుడు.	మాతులాని.
ఆచార్యుడు.	ఆచార్యాని.

౨. ముందొకపదము చేర్చుటచేత,

మగబిడ్డ.	ఆడుబిడ్డ.
కోడెదూడ.	పెయ్యదూడ.
గిబ్బదూడ.	పడ్డదూడ.
పుంజుకోడి.	పెట్టకోడి.

౩. వేఱువేఱుమాటలు ఉపయోగించుటచేత,

తండ్రి.	తల్లి.
తాత.	అవ్వ.
మగడు.	పెండ్లము.
అన్న.	అక్క.
అల్లుడు.	కోడలు.
పిత.	మాత.
వరుడు.	వధువు.
తమ్ముడు.	చెల్లెలు.
కొడుకు.	కూతురు.

పుం.	స్త్రీ.
పుంజు.	పెట్ట.
ఎద్దు.	ఆవు.
పోతు.	పెంటి.
గోడా.	గోడిగ.

వచనములు రెండు:—౧ ఏకవచనము.

౨ బహువచనము.

ఏకవచనము=ఒకవస్తువును బోధించునది; ఉ. రాముఁడు, కృష్ణుఁడు, వనము, ధనము, లత, నది, తరువు, మొ.

బహువచనము=ఒకటికి అధికముండిన సంఖ్య గలిగిన వస్తువులను బోధించునది; ఉ. రాములు, కృష్ణులు, వనములు, ధనములు, లతలు, నదులు, తరువులు, మొ.

107. నామములకును ఇతర నామములకును, నామములకును ఆఖ్యాతములకును, అర్థమందుఁగలుగు సంబంధములను దెలుపునట్టి రూపభేదములు విభక్తులనఁబడును. ఈ విభక్తులు ప్రత్యయములచేఁ దెలుపఁబడును.

విభక్తిప్రత్యయములు:—

అండు, అఁడు, ఉండు, ఉఁడు, అది, డి, అము, అమ్ము, అంబు మొదలయినవి— ప్రథమైకవచనంబునందగు.

అలు, ఉలు, లు, అరు, ఉరు, రు, అవి, వి మొదలయినవి— ప్రథమా బహువచనంబునం దగును.

అన్, ఇన్, ఉన్, గురించి, కూర్చి—ద్వితీయ.
అన్, చేతన్, చేన్, తోడన్, తోన్, చేసి—తృతీయ.
కి, కు, కఱకు, కొఱకు—చతుర్థి.
కంటెన్, వలనన్, పట్టి, ఉండి, తొట్టి, కొలెన్, చేసి—పంచమి.
కి, కు, అ, ఇ, ఉ, అన్, ఇన్—షష్ఠి.
అన్, ఇన్, ఉన్, అందు, లోన్, లోపలన్—సప్తమి.

108. వీనిలోఁ గొన్ని శుద్ధప్రత్యయములు. ఇతరములు పదములు. ప్రత్యయములకు పూర్వమయినస్వరమే యంతము నందు ఉచ్చారణార్థముగా వచ్చును. అకారాది ప్రత్యయమునకు ఎకారాది ప్రత్యయమునకును అంతమునందు ఉకారము వచ్చును. వీనికి నుదాహరణములం గ్రిందఁ జూడుము.

శుద్ధవిభక్తిప్రత్యయములకు ఉదాహరణములు.

ద్వి. { అన్ — లతనుజూచెను.
ఇన్ — హరినిజూచెను.
ఉన్ — శంభువును వేఁడెను. }

తృ. అన్. — పంటనుగోలికెను.

చ. { కి — హరికివందనము.
కు — శంభునకుమంగళము. }

ష. { ఇ — రాజునియాజ్ఞ, గురునియుపదేశము.
అ — మన పుస్తకము, పొలపుచేను, ఇనుపదారి.
ఉ — దేశంపుజనులు. }

ఉ. { అన్ — ఇంటనున్నాఁడు.
ఇన్ — మదిని దలఁచెను. }

10 ఆ. విభక్తిప్రతిరూపకములు పదాంతమునందు వచ్చి విభక్త్యర్థములనిచ్చు నామ క్రియాపదములు.

చేతన్, చేన్, తోడన్, తోన్, కొఱకు, వలనన్, కలన్, లోన్, లోపలన్—ఇవి విభక్త్యంతములైన నామములు.

పట్టి, ఉండి, తొట్టి, చేసి, కూర్చి, గుఱించి—క్త్వార్థక క్రియలు. ఇవి పూర్వపదములతోఁ జేరి విభక్త్యర్థముల నిచ్చును.

కి, కు, కయి. కొఱకయందు కి కు లకు అయి చేర్పఁబడి యున్నది. అయి అగుధాతు క్త్వార్థకము.

చేతన్ మొదలయినవి షష్ఠ్యంతమయిన నామముతోఁ జేరి తృతీయాద్యర్థముల నిచ్చును.

ఉ. రామునిచేతన్ = చేయి+అన్. చేతన్ = హస్తమునందు, అనఁగా హస్తమును సాధనముగాఁ జేసికొని అని యర్థము.

తోడన్ = తోడు+అన్. తోడన్ = 'సహవాసమునందు.' తోడు, 'సహవాసము' 'సంగము' 'చేరిక'. రామునితోడన్ 'రామునియొక్క సహవాసమునందు' అని యర్థము.

కొఱకు = కొఱ+కు. కొఱ 'ప్రయోజనము', రామునికొఱకు 'రామునియొక్క ప్రయోజనమునకు' అనియర్థము.

వలనన్ = వలను+అన్. వలను 'పక్షము' 'పార్శ్వము' వలనన్ 'పార్శ్వమునందు'.

ఉ. రామునివలనన్ = రామునియొక్క 'పార్శ్వమందు' అనఁగా రాముఁడు హేతుభూతుఁడుగాఁగా నని యర్థము.

కొలన్ = కొలదిన్ = కొలఁదిన్. తృతీయాంతావ్యయము. 'కొలఁదిగా' అనియర్థము.

ఉ. నాటఁగోలెన్ = నాటన్ + కోలెన్. నాటన్ 'నాటియందు' కోలెన్ 'కొని' 'అదినమందుకొని' అనఁగా 'ఆదినము మొదలుకొని' అనియర్థము. కొనన్ పదముయొక్క నకారమునకు లత్వము. ఒకారమునకు ఎత్వము.

లోన్ = లో + కన్. ఆ. ఉల్లాల్. ఉల్-లో, అల్-చేరన్.

ఉ. ఇంటిలోన్ 'ఇంటియొక్క లోభాగమునందు'.

పట్టి = పట్టు + ఇ. క్త్వార్థకము ఇ ప్రత్యయము. పట్టి 'గ్రహించి'

ఉ. చేయుటంబట్టి = చేయుటన్ + పట్టి. 'చేయుటవలన'.

ఉ. ఉండి = ఉండు + ఇ. 'నిలిచి'.

పర్వతమునుండి 'పర్వతమునందుండి' 'పర్వతమును విడిచి'.

ఉ. తొట్టి = తొట్టు + ఇ. 'ఆరంభించి' తొట్టు 'స్పృశించు' 'ఆరంభించు'.

'వనకేళీకౌతుకమునఁజనినయప్పు గ్రీష్మమునఁదొట్టి సఖులెల్ల ముదంబునఁ గొలిచిరాఁగ'. పారి. ఆ.—గ్రీష్మమునఁదొట్టి 'గ్రీష్మమును మొదలుగాఁగొని' అనియర్థము.

ఉ. చేసి = చేయు + ఇ. చేయుంధాతువుయొక్క క్త్వార్థకరూపము. వచ్చుటంజేసి 'వచ్చుటను కారణముగాఁజేసి' 'వచ్చుటచేతన్' అనియర్థము.

కూర్చి, కూరిచి, ఆ. కూరిచి 'కూరుతుచేయు' అనుధాతువు వలనఁ బుట్టినవి. కూడుచు అనుధాతువునకు క్త్వార్థకరూపము.

కి - కు - ప్రత్యయములు ప్రయోగమునందున విభక్తి ప్రతిరూపకశబ్ద తుల్యంబులు కాఁబట్టి విభక్తి ప్రాతిపదికము లతోఁ జేర్పఁబడెను.

> ఈ కి కు ప్రత్యయముల మూలరూపము పూర్ణశబ్దముగా నుండవలెయు. అది చింత్యము.

ఉ. రామునికి, కృష్ణునికి శంభునకు — రామునికయి, కృష్ణునికయి, శంభునకయి, ఆ. రామునకొఱకు. క. రామునిగాని.

యొక్క — అ. ఉడయ ఇదిమాత్రము నామవిశేషణము,

ఉ. రామునియొక్క. అ. రామనుడైయ.

విభక్తి ప్రత్యయములు.

110. ఉండు, ఉండు ప్రత్యయములు తత్సమదేశ్య పదంబులకు వచ్చును.

ఉ. (తత్స.) కృష్ణుండు, కృష్ణుఁడు, గోవిందుండు, గోవిందుఁడు, దామోదరుండు, దామోదరుఁడు, శివుండు, శివుఁడు, (తద్భ. దే.) అక్కలుండు, అక్కలుఁడు, కందుండు, కందుఁడు, కొమరుండు, కొమరుఁడు, చందురుండు, చందురుఁడు, జముండు, జముఁడు, వెక్కలుండు, వెక్కలుఁడు; కావలుండు, కావలుఁడు, బెట్టిదుండు, బెట్టిదుఁడు, బెడిదుండు, బెడిదుఁడు.

బెట్టిదుండు = బెట్టి+ఉండు. (బెట్టు = ఉద్ధతి.) బెట్టియుండు - బెట్టిదుండు. యాకు దాదేశము.

బెడిదుండు = బెడి+ఉండు. (బెడి = బెడిదము = క్రౌర్యము) దీనియందును యాకు దాదేశము.

వీనిలోఁ గొన్నింటికి స్త్రీలింగమునందు ఆలు ప్రత్యయమును నపుంసకలింగమునందు అము ప్రత్యయమును జేర్పఁబడును.

బల్లిదము, బల్లిదురాలు, కొమరురాలు.

111. అండు, అఁడు ప్రత్యయములు తద్భవదేశ్యములందు మాత్రము వచ్చును.

ఉ. గండఁడు.	క. గండను.
మిండఁడు.	,, మిండను.
మగఁడు.	అ. మగన్.
మనుమఁడు.	,, మణుమగన్.
రాయఁడు.	సం. రాజ.
పాఱఁడు.	
బాఁపఁడు.	అ. పార్పాన్. సం. బ్రాహ్మణ.
ముదుకఁడు.	,, ముదుకన్.
ప్రేఁడు.	సం. పల్లవ. అ. పల్లవన్.
కయ్యరేఁడు =	'ఒక జాతిగుఱ్ఱము'
కత్తళేఁడు =	'తెల్లని గొరిజ తోఁకఁ జెండ్రుకలు గలవల్లని గుఱ్ఱము' = కత్తలాని. సం. కర్తలాణః
జన్నెఁడు =	'ఒక జాతి గుఱ్ఱము'.
నీలఁడు =	'నీలవర్ణముగల గుఱ్ఱము'.
పుతియఁడు =	'పులివతెకార్యముగల తుక్క—

కయ్యరేఁడు మొదలయినవి పుంలింగ ప్రత్యయాంతములయినను నపుంసకలింగమందుఁ బ్రయుక్తము లగును.

112 పగతుఁడు మాఱ్తుఁడు విల్తుఁడు ఈశబ్దములలో ప్రత్యయవకారమునకు తాదేశము.

ఉ. పగతుఁడు = పగవుఁడు. అ. పగైవన్, 'శత్రువు'; పగై, తె. పగ, 'ద్వేషము'

(గట్టు), విల్తుఁడు=విల్లవుఁడు. అ. విల్లవన్. విల్, తె. విల్లు.

మాఱ్తుఁడు. అ. మాఱువాన్, మాఱు 'వేఱు [illegible] యొండుట'.

113. కొన్ని పదంబులందు ఆండు, ఉండు ప్రత్యయముల యొక్క ఆద్యములయిన అచ్చులకు లోపము అగును.

కల్లరీఁడు = కల్లరి+వాఁడు = కల్లరియఁడు = కల్లరీఁడు. కల్లరి 'అసత్యము పలుకువాఁడు'. ఈశబ్దమునకు వాఁడు ప్రత్యయము చేరఁగా కల్లరివాఁడు అని నిలుచును. ఆకారమునకు హ్రస్వాదేశము రాఁగా కల్లరివఁడు అని యగును. వర్ణసమీకరణవిధిచే వకారమునకు యకారాదేశము వచ్చెను. ఇకార యకారములకు ఈకారాదేశము రాఁగా కల్లరీఁడు అని సిద్ధించెను,

సొక్కలీఁడు=సొక్కలి+వాఁడు; సొక్కలి=మత్తుఁడు.

అటమటీఁడు=అటమట+వాఁడు, 'అటమట కలిగినవాఁడు;' అటమట=వంచన. అటమటశబ్దముయొక్క తుది అకారము ఇకారము కాఁగా, వాఁడు ప్రత్యయముయొక్క ఆకారమునకు హ్రస్వమును, వకారమునకు యకారాదేశమును, ఇకార యకారములకును, ఈయాదేశమును పూర్వమువలె వచ్చినవి.

కమ్మతీఁడు = కమ్మతము + వాఁడు. మువర్ణలోపము. మిగిలినవి పూర్వము వలె.

కొండీఁడు = కొండెము + వాఁడు. మువర్ణలోపము. కొండెవాఁడు. ఎకారమునకు ఇత్వము. మిగిలినది పూర్వమువలె.

ఎకిమీఁడు = యజమానుఁడు = ఎకిమానుఁడు = ఎకిమాండు = ఎకిమీఁడు. యకారమునకు ఎత్వము. జకారమునకు కిత్వము. నులోపము. ఆకారమున కీత్వము.

అట్టీఁడు = అట్టి + వాఁడు. "శ్రీవసుధాధినాథుల జయించిన యట్టీఁడ" భార. ఆది.

ఇట్టీఁడు = ఇట్టి + వాఁడు. "ఎఱుఁగనే మే మేమిటను నిట్టీఁడగుట." భార. శా.

ఎట్టీఁడు = ఎట్టి + వాఁడు. "ఎట్టిఁడు వానిఁ జేకుఁడు." రా. సు.
ఏఁడు = అ. ఇవన్

ఇవనేఁడు. వన్ ప్రత్యయము వకారమునకు యత్వమాయినది.

ఇయఁడు = ఏయఁడు = ఏఁడు.

114. వృద్ధాదులకు ఉండు ప్రత్యయాంతరూపమును ఉకారాంతరూపమును గలవు.

వృద్ధుండు మూర్ఖుండు చార్వాకుండు నీచుండు గృహస్థుండు.
వృద్ధు మూర్ఖు చార్వాకు నీచు గృహస్థు.

వృద్ధు అని ఉకారాంతరూపమునకుఁ గారణము — వృద్ధర్ గళ్ అను అఱవబహువచనము సంక్షేపముచే వృద్ధులు అని రూపమును బొందెను. ఈ సంక్షేపరూపమందు ఉలు అనుభాగము బహువచనప్రత్యయముగా

గ్రహింపఁబడుటచే వృద్ధ అను రూపము ఏకవచనము
నందు సిద్ధించెను. అరవములో వృద్ధర్గళ్ అను బహు
వచనరూపము వృద్ధాళ్ అని గ్రామ్యభాషయందు వలె
తెలుఁగునందు వృద్ధులు అను రూపము వచ్చెను.

115. అసురశబ్దమునకు అసురుఁడు అసుర అని రెండు రూపములు గలవు

అ. అసురర్గళ్ అసురాళ్ అని మాఱును. అసురాళ్
తెలుఁగున అసురలు అయ్యెను. అసురలుశబ్దమును
అసుర + అలు అని విభజింపఁగా, అసురశబ్దము
ఏకవచనముగను సిద్ధించె.

116. అట్లె దూతాదిశబ్దములకు అకారాంత రూపము పాక్షికముగఁ గలుగును.

దూతుండు,దూత; యోధుండు.యోధ; కుంతుండు, కుంత.

117. మహద్వాచకములయిన ఉకారాంతశబ్దములకు ఉ ప్రత్యయము బహుళముగ నగు. దానికిని ప్రాతిపదికాంత్యో కారమునకును నడుమ వకారాగమంబగును.

ఉ. విష్ణువు =విష్ణు +వ్+ఉ. పక్షమున విష్ణుఁడు.
శంభువు=శంభు+వ్+ఉ. పక్షమున శంభుఁడు.
వసువు =వసు +వ్+ఉ. పక్షమున వసుఁడు.

అమహద్వాచకములకు ఉ ప్రత్యయము నిత్యముగా నగు.

ఉ. తరువు = తరు + వ్ + ఉ.
మధువు = మధు + వ్ + ఉ.
ధేనువు = ధేను + వ్ + ఉ.
గోవు = గో + వ్ + ఉ.

ఉ. ప్రత్యయము కర్తృసంగమమును గల్గునటుంచేసి తరువాత ముగంతంబగు నామము లేదు.

118. కద్రూశబ్దమునకు అప్రత్యయమును అంతోకారమునకు హ్రస్వమును వచ్చును.

ఉ. కద్రువలె కద్రూ+అ+ కాద్రవ 'నాగమాత'.

119. ఋకారాంతశబ్దములగు సాధారణముగా సంస్కృత ప్రథమైకవచనము యొక్క ఋకారమునకు హ్రస్వాదేశము చేయుట చేతను, విధాత్రాదిశబ్దములందు పాక్షికముగా ప్రాతిపదికమునకు డుండు ప్రత్యయము చేర్చి ఉలోపము చేయుటచేతను ప్రథమైకవచనములు సిద్ధించును.

ఉ. భ్రాత	సం. భ్రాతా.
జామాత	,, జామాతా.
కర్త	,, కర్తా.
ధర్త	,, ధర్తా.
హార్త	,, హార్తా.
పిత	,, పితా.
మాత	,, మాతా.
విధాత విధాతృడు	,, విధాతా.
ధాత ధాతృడు	,, ధాతా.
దాత దాతృడు.	,, దాతా.

సవిత
సవితృశబ్దము. } ,, సవితా.

నేత
నేతృశబ్దము. } ,, నేతా.

120. దీర్ఘాంతశబ్దంబుల యంతస్వరంబునకు హ్రస్వంబగు.

ఉ. రమ — రమా.
వనిత — వనితా.
లక్ష్మి — లక్ష్మీ.
గౌరి — గౌరీ.

ఏకాక్షరంబునకు హ్రస్వంబు రాదు

ఉ. క్ష్మా, భూ, శ్రీ, స్త్రీ, భీ, ధీ.

అపవాదము; భ్రూ, గోశబ్దములకు ఉప్రత్యయంబగును.

ఉ. భ్రువు = భ్రూ+వ్+ఉ. గోవు=గో+వ్+ఉ.

121. భూ నౌశబ్దములకు ఇప్రత్యయమును ఊకారమునకు హ్రస్వమును ఔకారమునకు ఆనాదేశమును అగును.

ఉ. భువి = భూ+వ్+ఇ.
నావి, నావ్ + ఇ; నావయనియుం గలదు.

122. కంధరాది శబ్దములకు అము ప్రత్యయంబు పాక్షికంబుగ నగు.

ఉ. కంధరము, నాసికము, భిక్షము, దంష్ట్రము, గ్రీవము, ఉల్కము. అము ప్రత్యయంబు లేనిపక్షమున—కంధర, నాసిక, భిక్ష, దంష్ట్ర, గ్రీవ, ఉల్క అను రూపములు సిద్ధించును.

123. చరిత్రాదుల అనుప్రత్యయముయొక్క మకారమునకు వైకల్పికముగ లోపంబగు.

ఉ. చరిత్రము—చరిత్ర, అలకము—అలక. మొ. చరిత్రము, అలకము, అభిలాషము, అక్షతము, ఘోషము, తరంగము, భ్రమము, విజృంభణము, వధము, వేగము, స్ఫురణము, హింసము.

చరిత్రములు చరిత్రాలు అనివచ్చి చరిత్రలు అని కాఁగా, ఆలు ప్రత్యయము బహువచన ప్రత్యయముగా గ్రహించిన గొుడల చరిత్ర అని ఏకవచనమునకు వచ్చును.

పక్షాంతరము;

కన్నడమున జ్ఞానము అనుపదము మకారమునకు వకారాదేశము వచ్చుటచే జ్ఞానవు అని మారును. పాక్షికముగ వుకారము లోపించిన జ్ఞాన అనియు వచ్చును. అట్లే తెనుంగునను చరిత్రాదులకు ములోపము వచ్చును.

124. హలంతమునకు సామాన్యముగ మూఁడులింగములలోను ఉప్రత్యయము వచ్చును. ప్రత్యయ పూర్వమయిన హల్లునకు ద్విత్వంబు అగును.

ఉ. మరుత్తు, దిక్కు, కకుప్పు, రాట్టు, వాక్కు.

125. దీర్ఘమునకు పరమయిన హల్లునకు ద్విత్వంబు బహుళంబుగ నగు.

ఉ. వాక్కు, వాకు; రాట్టు స్వరాట్టు, స్వరాటు.

126. మత్వర్థప్రత్యయాంతములు (మత్ వత్ వస్ అంతములు) అయినవానికి బహుళముగ సంస్కృతవిభక్తులందు ప్రథమాద్వితీయవచనాదులయందు వచ్చురూపములలో నొకటి ప్రాతిపదిక మగు. ఉండు, ఉడు ప్రత్యయములును ఆ ప్రాతిపదికములకగు.

ఉ. శ్రీమత్	శ్రీమంత్	శ్రీమంతుఁడు.
గుణవత్	గుణవంత్	గుణవంతుఁడు.
హనుమత్	హనుమంత్	హనుమంతుఁడు.
విద్వస్	విద్వాంస్	విద్వాంసుఁడు.
భగవత్	భగవంత్	భగవంతుఁడు.

హనుమత్ భగవత్ శబ్దములకు హనుమానుండు హనుమఁడు, హనుమ భగవానుండు అనియుం రూపములు గలవు.

పైఁజెప్పిన పదములకు స్త్రీలింగమునందు అంతమునగా వచ్చెడి ఈకారమునకు తెలుఁగునందు హ్రస్వమగును.

శ్రీమతి	శ్రీమతీ	శ్రీమత్.
గుణవతి	గుణవతీ	గుణవత్.
విదుషి	విదుషీ	విద్వత్.

దీనికి శ్రీమంతురాలు, గుణవంతురాలు, విద్వాంసురాలు అనియు రూపములు వచ్చును.

127. మదాదులకు అము ప్రత్యయము వచ్చును.

ఉ. మదము	= మద్	+ అము.
ఉపానహము	= ఉపానహ్	+ అము.
స్రజము	= స్రజ్	+ అము.
సీవ్యతము	= సీవ్యత్	+ అము.

వెనుకటి రెంటికిని ప్రత్యక్, నిర్వృత్తి అను సామాన్యరూపమును గలదు.

128. నాంత పుంవాచక నామములయొక్క ప్రథమైకవచనమునందు అంత్యాక్షరమునకు హ్రస్వ మగును.

ఉ. విశ్వకర్మన్	విశ్వకర్మా.
కృష్ణవర్త్మన్	కృష్ణవర్త్మా. 'అగ్ని'
అశ్వత్థామన్	అశ్వత్థామా.
యువన్	యువా. 'యౌవనము గలిగినవాఁడు.'
యజ్వన్	యజ్వా. 'యజమానుఁడు.'
దేవశర్మన్	దేవశర్మా.
బ్రహ్మన్	బ్రహ్మా. 'బ్రహ్మదేవుఁడు,' 'బ్రాహ్మణుఁడు,' 'ఋత్విక్కు.'

దేవశర్ముండు అని నకారాంత మనుష్యనామమునకు వచ్చును.

129. ఇమనిచ్ప్రత్యయాంత శబ్దమునకు అంతిమ నకారము లుప్తమగును. లుప్త నకారరూపమునకు అము ప్రత్యయము పాక్షికముగ నగు

ఉ. మహిమన్	మహిమము.
అణిమన్	అణిమము.
గరిమన్	గరిమము.
లఘిమన్	లఘిమము.
ప్రథిమన్	ప్రథిమము.
ప్రేమన్	ప్రేమము.

130. నాంత నపుంసకశబ్దముయొక్క ప్రథమైకవచనము నకు తెనుంగున అముప్రత్యయము అగును.

ఉ. కర్మము	కర్మ.	వర్మము	వర్మ.
శర్మము	శర్మ.	మర్మము	మర్మ.
చర్మము	చర్మ.	పర్వము	పర్వ.
బ్రహ్మము	బ్రహ్మ 'వేదము' 'తత్త్వము'	'తపస్సు.'	

131. ఆత్మన్ శబ్దమునకు ఆత్మము, ఆత్మ, ఆత్ముండు అని మూండురూపములు వచ్చును.

132. జగత్ ఇంద్రజిత్ శబ్దములకు తకారలోపము పాక్షికంబుగ నగు.

లుప్తతకారమయిన జగత్ శబ్దమునకు అముప్రత్యయము వచ్చును.

ఉ. జగము — జగత్తు.

ఇంద్రజి — ఇంద్రజిత్తు, ఇంద్రజిత్తుండు అని యిం రూపంబు వచ్చును.

133. పుంలింగమయిన రాజన్ శబ్దముయొక్క అంతము నకు ఉకారాదేశం బగు.

ఉ. రాజు, మహారాజు, ఖగరాజు.

నపుంసకలింగమగుచో నకారలోపమును అముప్రత్యయమును అగును.

రాజము, పర్వతరాజము, వృక్షరాజము.

134 సకారాంతములయొక్క అంత్య సకారమునకు లోపంబు బహుళంబుగానగు. సలోపము కాఁగా మనసు మొదలగువానికి అము ప్రత్యయమును ధనుస్సు మొదలగువానికి ఉ ప్రత్యయమును వచ్చును. అర్చి మొదలైనవానికి ఇకారాంతమును రావు సలోపము లేనిపక్షమున మనస్ మొదలగువానికి అంత్య సకారమునకు ద్విత్వము వికల్పంబుగ నగును.

ఉ. ఉరము		ఉరస్సు.
వక్షము		వక్షస్సు.
అర్చి రోచి		అర్చిస్సు.
ధనువు		ధనుస్సు.
ఆయువు		ఆయుస్సు.
మనము	మనస్సు	మనసు.
శిరము	శిరస్సు	శిరసు.
సదము	సదస్సు	సదసు.
సరము	సరస్సు	సరసు.

పయస్ వయస్ శబ్దములకు సలోపంబు కలుగదు. పయంబు అనియుఁ గలదని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. ప్రయోగములు ఉండినయెడల గ్రాహ్యము.

135. కొండొక పుల్లింగసాంతశబ్దంబుల అంత్యసకారమునకు లోపము విభాషనగును. లోపమయినను గాకున్నను ఉండు ప్రత్యయము నిత్యముగ నగు

ఉ. అంగిరుండు	అంగిరసుండు	అంగిరస్.
ప్రచేతుండు	ప్రచేతసుండు	ప్రచేతస్.

ఉగ్రశ్రవుండు	ఉగ్రశ్రవసుండు	ఉగ్రశ్రవస్.
ఊర్ధ్వకేతుండు	ఊర్ధ్వకేతసుండు	ఊర్ధ్వకేతస్.
విష్టరశ్రవుండు	విష్టరశ్రవసుండు	విష్టరశ్రవస్.

136. వేధః పురోధశ్శబ్దంబులకు సలోపమును పురోధశ్శబ్దమునకు లోపము లేనిపక్షమున ఉంప్రత్యయమును అగును.

ఉ. వేధ వేధస్ 'బ్రహ్మ'

పురోధ పురోధసుండు 'పురోహితుఁడు'.

137. ద్యుహృచ్ఛబ్దములకు దివి హృదియగు.

ఉ. దివి ద్యుస్ 'స్వర్గము,' 'ఆకాశము'

హృది హృత్ 'మనస్సు'

138. కలన్యాదులకు ఏకవచనమునందు కుప్రత్యయంబు స్వార్థంబునందు వికల్పముగనగు. *

ఉ. కలను, కలంకు, కలఁకు;

కలను, కోలను, కొఱను, కొలను, గవను, కోఱను, మ్రాను, పరను, వలను, ఇవి కలన్యాదులు.

(వీని బహువచనములను చూడుము.)

139. రేన్యాదులకు గు ప్రత్యయంబు వైకల్పికంబు.

ఉ. రేను, రేఁగు; గోను, గోఁగు.

140. ఏకవచనమునందు అడుగ్వాదులకు గుప్రత్యయమును నిష్పాకాదులకు కప్రత్యయమును వెలఁగాదులకు గప్రత్యయమును నిత్యముగను అగును.

---

* క్రియాప్రకరణములో ౧౨౨వ పుట చూడుము.

ఉ. అదుకొ = అ. అడి + కొ. అడి శబ్దముయొక్క తుది ఇకార
స్థానమున శబ్దపరివర్తన విధిచే ఉత్వము.

మడుగొ = అ. మడి + కొ. మరియు, మైయట్లను.

కొంగొ = అ. కొక్కై + కొక్కు + కొ. ఇకారలోపము; నకార
స్థానమున అనుస్వారాదేశము.

పీనుంకొ అ. యూనై + కొ. ఇచ్చట అర్ధానుస్వారము
నకు కారణము లేదు.

పీనుంగు ,, పిణమ్+కొ.

నిప్పుక నిప్పు. అ. నెరుప్పు.

ఎమ్ముక ఎమ్ము. అ. ఎలుంబు.

చిలుక అ. కిళి.

ఎలుక ,, ఎలి.

మంచుక మంచు.

పెలుగ అ. పళి.

గానుగ ,, కాణమ్.

ప్రథమా బహువచనములు.

141. అరు, రు ప్రత్యయములు వారు, వీరు, మీరు, ఎవరు, దాసరి, దేవర శబ్దములందు వచ్చును.

దాసరిశబ్దంబున ఇకారమును దేవరశబ్దంబున అకారమును అంత ప్రత్యయములుగా వచ్చును, అయినను అవి స్వరూప ప్రత్యయములు కావు.

ఉ. అ. దాసరవర్ = దాసరివారు.

దేవరవర్ = దేవరవారు.

అంతమందు కాడు ప్రత్యయము లుప్తము కాఁగా దేవర
జానరి శబ్దములు సిద్ధించుచున్నవి. ఇట్లే ఏకవచనమున
దాసన్ శబ్దముకలవ సాతనిశబ్దము వచ్చెను.

(క్రియా. ౧౧ - వ పుట - చూ.)

దేవేరి—ఇది దేవరశబ్దమునకు స్త్రీలింగమున వచ్చు రూపము.

142. అకారాంతంబులకు అలుప్రత్యయము.

ఉ. లతలు, రమలు, కద్రువలు, సీతలు.

ఆరవములో సురర్‌గళ్ అనునది సురాళ్ అని మారి సురలు అని తెనుఁగునవచ్చినట్లు, లతైగళ్ - లతాళ్ - లతలు అని వచ్చెను.

143. ఇతరశబ్దములకు ఉలు ప్రత్యయంబు.

ఉ. రాములు, వృద్ధులు, బల్లిదులు, హాతులు, మనువులు, వధువులు, రాజులు, రాణులు.

రామర్‌గళ్, రామాళ్ - రామలు అని వికారమును పొంది వర్ణసమీకరణవిధిచే లకారమునకు పూర్వమయిన అకారమునకు ఉత్వము కాఁగా రాములు.

144. ఆకారపూర్వక లకారాంతశబ్దములకు ఉలుప్రత్యయము చేర్చఁగా పదాంత లకారమునకు రేఫాదేశము.

ఉ. కాలురు = కాలు + ఉలు లకారమునకు రేఫాదేశము వర్ణవిభేదనవిధిచేతవచ్చుచున్నది 52-వ విధి చూడుము.

145. వగతుండు, అల్లుండు, వెయ్యుండు, బలియుండు ఈ శబ్దములకు బహువచనమందు ఉలుప్రత్యయము చేర్పఁబడును.

ఉ. వగతురు, బలియురు, అల్లురు, వెయ్యురు.

వగ శబ్దమునకు తప్రత్యయము చేరఁగా వగవరు అని వచ్చును. అ. క. [illegible]. రేఫమునకు పూర్వముయిన అకారమునకు వ్యత్యయకరణ విధిచే ఉత్వము. వకారమునకు తత్వము.

146. అండు ప్రత్యయాంత శబ్దములకు బహువచనమందు రు ప్రత్యయమగును.

ఉ గండండు—గండండ్రు, మిండండు—మిండండ్రు.

ఆ. గండల్—గండరు. అట్లయిన గండఁగాఁ డనుంగొన—గండండు—గండరు అని అరు ప్రత్యయముతో రావలెను. అట్లయినందువలె లెక్కింపనందున అరు అను బహువచన ప్రత్యయమును గండశబ్దమునకుఁ జేర్పవలయునే కాని గండండు అను ఏకవచనరూపమునకు జేర్చుట అశాస్త్రీయము. అట్లు చేయుంటవాడుకను బట్టియే. కన్నడమునందు గండందిరు అను బహువచనము చూడుము.

147. కాఁడు, గాఁడు ప్రత్యయాంత శబ్దములకు బహువచనమందు వికల్పముగ రుప్రత్యయమగు. రు ప్రత్యయము రానియెడ ఉలు ప్రత్యయమును, ఉలు ప్రత్యయముయొక్క ఆద్యోకారమునకు లోపమును, రలలకు ఆత్వమునగు.

ఉ. విలుకాఁడు	విలుకాండ్రు.
వేఁటకకాఁడు	వేఁటకకాండ్రు.
వేఁటకాఁడు	వేఁటకాండ్రు.
చెలికాఁడు	చెలికాండ్రు.
అందగాఁడు	అందగాండ్రు.
జేరగాఁడు	జేరగాండ్రు.
విలుకారులు	విలుకాఱు.
వేఁటకారులు	వేఁటకాఱు.
వేఁడుకకారులు	వేఁడుకకాఱు.

148. తేఁడు ప్రభృతులకు బహువచనమున డ్లు ప్రత్యయము. ప్రత్యయాద్యకారమునకు పాక్షికముగ లోపము.

ఉ. తేఁడులు, తేండ్లు. కమ్మతీఁడులు-కమ్మతీండ్లు, ఎకిమీఁడులు, ఎకిమీండ్లు. కల్లరీఁడులు కల్లరీండ్లు. ఆటమటీఁడులు, ఆటమటీండ్లు.

149. అట్టిఁడాద్యులకు బహువచనమందు ఁడు లోపమును రు ప్రత్యయమును అగును.

ఉ. అట్టిఁడు—అట్టిరు, ఇట్టిఁడు—ఇట్టిరు, ఎట్టిఁడు—ఎట్టిరు. అట్టివాఁడు అట్టిఁడు అని వచ్చినట్లు అట్టివారు అట్టిరు అని వచ్చినది.

150. కలవాద్యుల బహువచనమందు కులు ప్రత్యయమును రేనాద్యులకు గులు ప్రత్యయమును గానాద్యులకు గలు ప్రత్యయమును నిత్యముగను అగును.

ఉ. కలను కలఁకులు అ. కళంగళ్.

చెలను చెలఁకులు.

కొలను కొలఁకులు.

కొలను కొలఁకులు. అ. కుళంగళ్.

గవను గవఁకులు.

నెలను నెలఁకులు. అ. నిలంగళ్, నిలన్.

‘చతుస్థలము.’

మ్రాను మ్రాఁకులు. అ. మరంగళ్.

వీనియందు గులు ప్రత్యయము.

చేను చేఁగులు.

గోను గోఁగులు.

ఏనుఁగు ఏనుఁగులు. అ. యానైగళ్.

పీనుఁగు పీనుఁగులు. ,, పిణంగళ్.

అడుఁగు అడుఁగులు. ,, అడిగళ్.

మడుఁగు మడుఁగులు. ,, మడుగళ్.

కొంగు కొంగులు. ,, కుసైగళ్.

ఈపదములయందు గులు ప్రత్యయము.

ఎముక ఎముకలు }
ఎమ్ముక ఎమ్ముకలు } అ. ఎమ్బుగళ్.

ఎలుక ఎలుకలు ,, ఎలిగళ్.

చిలుక చిలుకలు ,, కిళిగళ్.

మడక మడకలు ,, మడిగళ్.

నిప్పుక నిప్పుకలు ,, నెఱుప్పుగళ్.

ఈపదంబులయందిది గల ప్రత్యయము.

గానుఁగ	గానుఁగలు	త. కాణంగళ్.
వెలుఁగ	వెలుఁగలు	,, విళగళ్.

వీనియందు గలు ప్రత్యయము.

ఇట్లు లు, ళ్లు, గలు, గళు ప్రత్యయములచే సిద్ధించిన రూపములలో కకారగకారములు ఏకవచన ప్రాతిపదికలలోఁ జేర్చి మిగిలిన అలు ఉలులను బహువచన ప్రత్యయములుగా వైయాకరణులు గ్రహించుట చేత ఏకవచనమునందు లేని రూపములు సిద్ధించినవి. పైఁజెప్పినపదముల ఏకవచనరూపములను జూడుఁడు.

151. ల్లుకారాంత లికారాంత నామములకు లు ప్రత్యయము చేరఁగా మొదటి లకారమునకు వైకల్పికము నత్వము అగును.

ఉ. ఇల్లు+లు = ఇన్లు = ఇండ్లు; నలలకు నడుమ దకారాగమము.

కొడవలి + లు = కొడవన్లు = కొడవండ్లు; పైఁజెప్పినది, డకారమునకును నకారమునకును నడుమ ఉకారము రాఁగా ఇండులు కొడవండులు అను రూపములు వచ్చును.

పై శబ్దములకు ఉలు ప్రత్యయము చేరఁగా ఇల్లులు, కొడవలులు, కొడవళులు, కొడవళ్లు ఇల్లులు అను రూపములు వచ్చును.

ఇట్లు కల్లు, పల్లు; ముల్లు, విల్లులకు రూపం బెఱుంగునది.

152 రాశి, వేశి, పరదేశి, రాజీ, వాజీ, రోచి, పీచి మొదలగు వానికి ఉలు ప్రత్యయము పరమగునప్పుడు వానియందలి తాలవ్య హల్లులకు దంత్యములు ఆదేశములగును.

ఉ. రాసులు, వేసులు, పరదేసులు, రాజులు, వాజులు, రోచులు, పీచులు, ఇత్యాదులు.

153 కూఁతుశబ్దమునకు రువర్ణంబంతాగమంబుగనగు.

ఉ. కూఁతురు ఈశబ్దము అరు ప్రత్యయము చేరిన బహువచనము. ఏకవచనముగాఁ గ్రహింపఁబడుటచేత దానికి బహువచన ప్రత్యయము తిరిగి చేర్పఁబడెను.

154. కొన్ని పదములందు బహువచనప్రత్యయముల యందుండెడు రు లు లకు ళకారాదేశమగును.

ఉ. పగతురులు = పగళు. ఇందరులు = ఇందళు.
వేఁటకారులు = వేఁటకాళు. ఎందరులు = ఎందళు.
అందరులు = అందళు. కొందరులు = కొందళు.

155. చెయ్వాలు అనుపదమునకు ఉలు ప్రత్యయము రాఁగా లకారములకు లోపమును రెండు లకారములకును ళకారంబును ఆదేశంబగు.

ఉ. చెయ్వాళు = చెయ్వాలు + ఉలు. చెయ్వాలు అనునది ఉలు ప్రత్యయాంతమయిన బహువచనరూపము. దానితో ఉలు ప్రత్యయము తిరిగి చేర్పఁబడినది.

156. కొన్ని పదంబులందు రులు ప్రత్యయముల రేఫలకారములకు సంయోగము రాఁగా ఆ రేఫ లకారములకు నకార రేఫములు క్రమముగా ఆదేశము లగును. ఆ నకార రేఫములకు నడుమ డకార మాగమమును వచ్చును.

ఉ. వారు = వాండ్రు + వారు + ఉలు = వార్ + లు =
వారు. రకారమునకును నకారము.
వాన్ + రు = వాన్ + డ్ + రు =
వాండ్రు. ఉలు ప్రత్యయము యొక్క
ఆద్యుకారమునకును వారు శబ్దము
యొక్క అంత్యుకారమునకును
లోపము.

వాఁడు శబ్దమునకు రు ప్రత్యయము రాఁగా
వాండ్రు అని వచ్చినది అని చెప్పినను
తగును. కొన్నిపదములందు అవండ్రు
అను బహువచనము జూడుము.

157. ఆల్వాదులకు ఉరు ప్రత్యయంబు బహువచనమునందగును. పదాంత ప్రత్యయాద్యుకారములకు లోపమును పూర్వ లకారమునకు నకారాదేశంబును అగును. నకార లకారములకు రెంటికి నడుమ డకార మాగమము నగును.

ఉ. ఆండ్రు = ఆలు + ఉరు = అల్ + రు = అన్ +
డ్ + రు. ఇట్లు చెలియలు - చెలి
యండ్రు, చెల్లెలు - చెల్లెండ్రు, కోడలు-
కోడండ్రు, మఱఁదలు - మఱఁదండ్రు,

జనకాండ్రు, మనుమరాండ్రు, కొమ
రాండ్రు. ఇవి అల్పాదులు.

చూడ్కి. నిత్యబహువచనమైన ఆఁడు ప్రత్యయాంత
పదంబులను బహువచనము ఏకవచనముగా
గ్రహించుట యిందుచేత తిరిగి బహువచన
ప్రత్యయము చేర్చఁబడును.

158. బహువచనంబు పరంబగునప్పుడు పదాంతములయిన
ట డ ర ల ఉకారాంతములకు ళత్వంబును లోపంబు వైకల్పి
కంబు.

ఉ. గోటులు, గోళ్లు. గోరులు, గోళ్లు.
[illegible], [illegible]. [illegible], [illegible].
చీటులు, చీళ్లు. కాలులు, కాళ్లు.
గుంటలు, గుండ్లు. మొసలులు, మొసళ్లు.
[illegible], [illegible]. పాలులు, పాళ్లు.

159. నిత్యబహువచనంబున సంయుక్తహకారమయిన ఖండబిందు
వునకు పూర్ణానుస్వారంబు వికల్పముగ నగును.

ఉ. వాండ్రు, ఊండ్లు, ఏండ్లు, తూండ్లు, తేంట్లు, తూంట్లు,
కండ్లు, మూండ్లు, పుండ్లు.

160. బహువచనపరంబగునప్పుడు అసంయుక్తములయిన
డ ల ర ఱ లు అంతమందు గలిగిన శబ్దంబుల యొక్క ఉపధ
లయిన డలరఱలకు అలఘు ళకారంబు బహుళంబుగ నగు.

ఉ. త్రాడులు, త్రాళులు, గుమ్మడులు, గుమ్మళులు, పెంగిలులు,
పెంగిళులు, గోరులు, గోళులు, ఏఱులు, ఏళులు.

161. ఉలుప్రత్యయాకారము లోపింపఁగా లకారము ళత్వమును బొందును.

ఉ. త్రాళ్లు, కొమ్మళ్లు, మొగ్గళ్లు, గోళ్లు, వీళ్లు,

162. చేను, మీను, పేను, రేయి, వ్రాయి, పేయి, తాయి ఈశబ్దముల యంత్యవర్ణములకును ఉలు ప్రత్యయముయొక్క మొదటి ఉకారమునకు లోపమగును.

ఉ. చేను + ఉలు = చేలు. వ్రాయి + ఉలు = వ్రాలు.
మీను + ఉలు = మీలు. పేయి + ఉలు = పేలు.
పేను + ఉలు = పేలు. తాయి + ఉలు = తాలు.
రేయి + ఉలు = రేలు. తాయిశబ్దమునకు త్రాళ్లు అనియు రూపము కలదు.

163. ఆవు, జాము, మీసము, చుట్టము, ఈశబ్దములకు పైచెప్పిన లోపము వికల్పముగానగు.

ఉ. ఆవు + ఉలు = ఆలు, ఆవులు.
జాము + ఉలు = జాలు, జాములు.
మీసము + ఉలు = మీసలు, మీసములు.
చుట్టము + ఉలు = చుట్టలు, చుట్టములు.

164. నపుంసకైక వచనమయిన అము ప్రత్యయమునకు ఇన్ ప్రత్యయము నకారమును ఉలుప్రత్యయమును పరములగు నపుడు ముకారమునకు లోపమును దానికి పూర్వమయిన అచ్చునకు దీర్ఘమును పాక్షికంబుగ నగును.

ఉ. దినమునన్ దినానన్ వజ్రములన్ వజ్రాలన్.
దినములు దినాలు పగడమునన్ పగడానన్.
దినములన్ దినాలన్ పగడములు పగడాలు.
వజ్రమునన్ వజ్రానన్ పగడములన్ పగడాలన్.
వజ్రములు వజ్రాలు శతమునన్ శతనన్
దీనికి దీర్ఘంబు లేదు.

ఇన్ప్రత్యయముయొక్క ఇకారమునకును ఉఃప్రత్యయముయొక్క ఉకారమునకు లోపము.

ఇన్ప్రత్యయము షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయముగా వచ్చుచున్నది. అరవమునందును దినమునన్ అను రూపమునకు సరియగు 'దినత్తినాల్' అనునది వచ్చుచున్నది. దినత్తినాల్ = దినత్తు + ఇన్ + ఆల్. అట్లే దినమునన్ = దినము + ఇన్ + అన్ = దినమునన్.

ఈసూత్రముచే మీసము చుట్టము శబ్దముల ముకారమునకు లోపమును దాని పూర్వాచ్చునకు దీర్ఘమును వైకల్పికముగ నగు.

ఉ. చుట్టములు = చుట్టాలు.
మీసములు = మీసాలు. పైసూత్రముచే మీసలు చుట్టలు అనియు రూపములు గలవు.

165 గోయి మొదలగువానికి ఉలుప్రత్యయము పరముకాఁగా యకారమునకు తత్వము.

ఉ. గోఁడు + కుఱ్ఱగోఁడు. ఇచట అనుపదమునందు ఇ
ప్రత్యయము చేరఁగా, యకారమున్నట్లు
సవర్ణముచ్చుటను చూడుము.

గోఁడు, చేఁడు, కాఁడు, మూఁడు, వాఁడు, నేఁడు,
రోఁడు ఇంగోఁడు ప్రభృతులు.

వ్రాలు తాలు నేలు మొదలగుచో నీకార్యము లేనిదానిని
చూడుము.

166. విభక్తి ప్రతిరూపక పదములు నామములతోఁ జేరి
విభక్త్యర్థములను వచ్చు పదములు. దానికి పూర్వమైన పద
స్వరూపము విభక్తి ప్రాతిపదిక మనఁబడును.

రామునిచేతన్ అనుదానియందు చేతన్
అనునది విభక్తి ప్రతిరూపక పదము
తృతీయార్థము నిచ్చి రామునియను
విభక్తి ప్రాతిపదికమునకు పరముగా
వచ్చినది. 'రామునిచేతన్' అనునది
యౌగికార్థముచేత రామునియొక్క
చేతియందు చేతిచేతన్ అని అర్థమిచ్చి
నప్పటికిని రామశబ్దమునకు తృతీయా
విభక్తి రూపముగా గ్రహింపఁబడి (రా
మునిచే) అను నర్థము నిచ్చుచున్నది.

167. ఏకవచనమునందు అంతము ఉండు ప్రత్యయము
అంతమందుఁ గలిగిన నామములు విభక్తి ప్రాతిపదికమునందు
ఇకారాంతముగ నుండును. ఉండు ప్రత్యయమునకు పరంబు

గను ను ప్రత్యయమునకు పూర్వరూపముగను, ఈ ఇప్రత్యయము నకు అత్వము వైకల్పికము.

బహువచనమందు అలు ఉలు అంతమందుఁ గలిగిన శబ్దములు ఆకారాంతములుగను, అనుప్రత్యయమును తజ్జన్యము యిన వురు గారు మొదలయిన ప్రత్యయములును అంతమందుఁ గలిగినవి అకారాంతములుగను ఇకారాంతములుగను నుండును.

ఈ విభక్తి ప్రాతిపదికములన్నియు షష్ఠ్యంతనామములు. అంతమునందు అకార ఇకారములు షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయములు. అకారము కన్నడమందును అరవమునందును వచ్చును.

	క.	త.
ఉ.	రామున	రాముని.
	రామర	రామ[illegible].
	అవన	వాని.
	అవర	వారి.
	అతన	అతని.

ఏకవచనము.		బహువచనము.
రామునిచేతన్	రాముచేతన్	రాములచేతన్
రామునికి		
రామునకు		రాములకు
రామునియొక్క	రాముయొక్క	రాములయొక్క
బల్లిదునిచేతన్	బల్లిదుచేతన్	బల్లిదులచేతన్
బల్లిదునికి		
బల్లిదునకు		బల్లిదులకు

బల్లిదునియొక్క బల్లిదుయొక్క బల్లిదులయొక్క
మగనిచేతన్ మగలచేతన్
మగనికి మగలకు
మగనియొక్క మగలయొక్క
బాలునిచేతన్ బాలుచేతన్ బాలురచేతన్
బాలునికి
బాలునకు బాలురకు
బాలునియొక్క బాలుయొక్క బాలురయొక్క
పగతునిచేతన్ పగతుచేతన్ పగతురచేతన్
పగతునికి
పగతునకు పగతురకు
పగతునియొక్క పగతుయొక్క పగతులయొక్క
గురువుచేతన్ గురువులచేతన్
గురునిచేతన్ గురుచేతన్ గురులచేతన్
గురువునకు
గురునకు గురువులకు
గురునికి గురులకు
గురువుయొక్క గురువులయొక్క
గురునియొక్క గురుయొక్క గురులయొక్క
పలువురచేతన్
పలువురకు
పలువురయొక్క

రాముచేతన్ మొదలయిన పదములలో ఇ ప్రత్యయమునకును తత్పూర్వమయిన నకారమునకు లోపము.

మగనకు అని కు ప్రత్యయమునకు పూర్వము అకారము రాదు.

168. ఇ, ఈ, ఈ అంతములుగాఁ గలిగిన నామములకు ఏకవచనమునందు విభక్తి ప్రత్యయములయొక్క తుదిని అ, ఇ ప్రత్యయములు లోపింపఁజేయఁబడును.

పిత,	పితచేతన్,	పితయొక్క.
భర్త,	భర్తచేతన్,	భర్తయొక్క.
అన్న,	అన్నచేతన్,	అన్నయొక్క.
అమ్మ,	అమ్మచేతన్,	అమ్మయొక్క.
శ్రీ,	శ్రీచేతన్,	శ్రీయొక్క.
స్త్రీ,	స్త్రీచేతన్,	స్త్రీయొక్క.
గౌరి,	గౌరిచేతన్,	గౌరియొక్క.
హరి,	హరిచేతన్,	హరియొక్క.
రవి,	రవిచేతన్,	రవియొక్క.
లక్ష్మి,	లక్ష్మిచేతన్,	లక్ష్మియొక్క.

169. నపుంసక ఉకారాంతనామంబుల ఏకవచనమునకు అందు అన్ కి ప్రత్యయముతప్ప మిగిలిన విభక్తి ప్రతిరూపక ప్రత్యయములు పరంబగునప్పుడు విభక్తి ప్రాతిపదికముయొక్క అంతప్రత్యయమయిన ఇన్ ఇ ప్రత్యయమునకు లోపము.

ఉ. తరువుచేతన్ తరువుయొక్క

తరువుతోడన్ తరువుకంటెన్

తరువునకు తరువునందు

తరువునన్.

ఈ కార్యంబు పుంలింగాకారాంత పదంబులందు అన్ని విభక్తులయందు హాతీకము.

విష్ణువుచేతన్	విష్ణునిచేతన్ *
విష్ణువందు	విష్ణునందు
	విష్ణునియందు.

170. సర్వనామంబులలో విభక్తిప్రాతిపదికములు ఏకవచనమునందు ఇకారాంతములుగను, బహువచనమునందు అకారాంతముగను ఇకారాంతములుగను ఉండును

వాఁడు,	వానిచేతన్,	వానికి,	వానియొక్క.
వీఁడు,	వీనిచేతన్,	వీనికి,	వీనియొక్క.
ఎవఁడు,	ఎవనిచేతన్,	ఎవనికి,	ఎవనియొక్క.
అది,	దానిచేతన్,	దానికి,	దానియొక్క.
ఇది,	దీనిచేతన్,	దీనికి,	దీనియొక్క.
ఏది,	దేనిచేతన్,	దేనికి,	దేనియొక్క.
వారు,	వారిచేతన్,	వారికి,	వారియొక్క.

* విష్ణుని మొదలయిన రూపంబులందు ఉండు నకారము రాముని కృష్ణుని మొదలయినవానియందు ఉండెడి ప్రత్యయములోని అనుస్వార సంబంధమయినట్లు (రాముండు + ఇ = రాముని + ఇ = రామున్ + ఇ; డులోపము), విష్ణుఁడు అని దాని ఉండు ప్రత్యయమునకు సంబంధించినది (అనఁగా విష్ణుఁడు + ఇ = విష్ణుని; డులోపము.) అని ఆక్షేపింపఁగూడదు. విష్ణుండు శబ్దమునందుండు ఉండు ప్రత్యయము తరువు మొదలయిన అమహదర్థకోకారాంత నామములకును మహదర్థక మహాశబ్దంబులకును రాకుండుటచేతను, సామాన్యముగా అఱవము కన్నడము ఈభాషలలోను ఉకారాంతశబ్దంబులకు ఉండు ప్రత్యయమునకు ప్రకృతియయిన అన్ అను ప్రత్యయము రామిచేతను, అఱవమునందును కన్నడమునందును సమస్తోకారాంతములకు ఇనాగమము వచ్చుటచేత, విష్ణుని, గురుని మనువునకు తరువునకు మొదలయిన పదంబులందలి నకారము ఇనాగమసంబంధమయినది యని తెలియవలసినది.

వారలు,	వారలచేతన్,	వారలకున్,	వారలయొక్క.
	వాండ్రచేతన్,	వాండ్రకున్,	వాండ్రయొక్క.
వీరు,	వీరిచేతన్,	వీరికి,	వీరియొక్క.
వీరలు,	వీరలచేతన్,	వీరలకున్,	వీరలయొక్క.
ఎవరు,	ఎవరిచేతన్,	ఎవరికి,	ఎవరియొక్క.
ఏవారు,	ఏవారిచేతన్,	ఏవారికి,	ఏవారియొక్క.
ఏవారలు,	ఏవారలచేతన్,	ఏవారలకున్,	ఏవారలయొక్క.
అందఱు,	అందఱచేతన్,	అందఱకున్,	అందఱయొక్క.
	అందఱిచేతన్,	అందఱికి,	అందఱియొక్క.
ఇందఱు,	ఇందఱచేతన్,	ఇందఱకున్,	ఇందఱయొక్క.
	ఇందఱిచేతన్,	ఇందఱికిన్,	ఇందఱియొక్క.
ఎందఱు,	ఎందఱచేతన్,	ఎందఱకున్,	ఎందఱయొక్క.
	ఎందఱిచేతన్,	ఎందఱికి,	ఎందఱియొక్క.

దాని, దీని, దేని అనుపదంబులందు ఏకవచనంబున అన్ ఇ ప్రత్యయములు రెండును చేరి వచ్చినవి.

దాని = అ. అదన్ + ఇ

= దాని. క. అదర

దీని = అ. ఇదన్ + ఇ

= దీని. క. ఇదర

దేని = అ ఎదన్ + ఇ

= దేని. క. ఎదర

తెనుంగుపదంబులందు ఇ ప్రత్యయము అధికముగా వచ్చినది.

171. కొన్ని విభక్తిప్రాతిపదికములందు ఏకవచనము నందు పైఁజెప్పిన ఇ ప్రత్యయము రాఁగా పదాంతహల్లులు మాఱును.

త్రాడు, త్రాటిచేతన్, త్రాటియొక్క.
కాడు, కాటిచేతన్, కాటియొక్క.
నోరు, నోటిచేతన్, నోటియొక్క.
నీరు, నీటిచేతన్, నీటియొక్క.
నూఱు, నూటిచేతన్, నూటియొక్క.
కన్ను, కంటిచేతన్, కంటియొక్క.
మిన్ను, మింటిచేతన్, మింటియొక్క.
విల్లు, వింటిచేతన్, వింటియొక్క.
పల్లు, పంటిచేతన్, పంటియొక్క.
వాయి, వాతిచేతన్, వాతియొక్క.
నూయి, నూతిచేతన్, నూతియొక్క.
మన్ను, మంటిచేతన్, మంటియొక్క.
గోరు, గోటిచేతన్, గోటియొక్క.
వీడు, వీటిచేతన్, వీటియొక్క.
ఏఱు, ఏటిచేతన్, ఏటియొక్క.
పగలు, పగటిచేతన్, పగటియొక్క.
ఇల్లు, ఇంటిచేతన్, ఇంటియొక్క.
తాయి, తాతిచేతన్, తాతియొక్క.

ఇట్లు కూడు, నాడు, ప్రోడు, కాడు, గోయి, చేయి, దాయి, రేయి, రోలు, మొదలయినవి.

172. కొన్ని విభక్తి ప్రాతిపదికములందు ఏకవచనమునందు ఇ ప్రత్యయమునకు ముందు ప్రాతిపదికమునకు పరంబుగ ఇన్ ప్రత్యయము వచ్చును. ఇదియు షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయము. కన్నడమునందు ఈ ఇన్ ప్రత్యయమునకు పరముగ అ ప్రత్యయము వచ్చును.

తె.	ఆ.	క.
గురుని	గురునిన్	గురువిన.
విష్ణుని.	విష్ణునిన్	విష్ణువిన.

173 కొన్ని విభక్తి ప్రాతిపదికములకు ఇన్—టి ప్రత్యయములు రెండును వచ్చునప్పుడు టి ప్రత్యయమునకు ముందు వకారమునకు ద్విత్వమును, రెండవ నకారమునకు టాదేశమును టకారమునకు ముందున్న డకారమునకు బింద్వాదేశమును అగును. ఆదేశబిందువునకును వైకల్పికముగ లోపము.

పేరు —	పేరిటిచేతన్	పేరిటియొక్క	పేరిటియందు
	పేరిచేతన్	పేరియొక్క	పేరియందు
	పేరింటిచేతన్	పేరింటియొక్క	పేరింటియందు
పగలు —	పగలిటిచేతన్	పగలిటియొక్క	పగలిటియందు
	పగటిచేతన్	పగటియొక్క	పగటియందు
	పగలింటిచేతన్	పగలింటియొక్క	పగలింటియందు
అన్ని —	అన్నిటిచేతన్	అన్నిటియొక్క	అన్నిటియందు
	అన్నింటిచేతన్	అన్నింటియొక్క	అన్నింటియందు
రెండు —	రెండిటిచేతన్	రెండిటియొక్క	రెండిటియందు
	రెండింటిచేతన్	రెండింటియొక్క	రెండింటియందు
ఏమి —	ఏమిటిచేతన్	ఏమిటియొక్క	ఏమిటియందు
నూఱు —	నూఱిటిచేతన్	నూఱిటియొక్క	నూఱిటియందు

నూటి పగటి అను రూపములందు రేఫ లకారములకు టకారాదేశము వచ్చినది 170-వ విధి మూలమున. నూఱిటి పగలిటి అను రూపములందు ఇన్ టి ప్రత్యయములు వచ్చినవి.

ఇట్లు మొదలు, అన్ని, కొన్ని, ఇన్ని, ఎన్ని; మూడు, నాల్గు, మొదలయిన సంఖ్యాశబ్దములు వీని విభక్తిప్రాతిపదికములు వచ్చును.

174. క్రిందు, మీఁదు, ముందు, వెనుక, లోపల, మొదలయిన శబ్దములకు విభక్తి ప్రాతిపదిక రూపములకు అన్ ఇ ప్రత్యయములు చేరును. నకారంబునకు లోపము.

క్రిందు క్రిందటిచేతన్ క్రిందటియొక్క క్రిందటియందు.
మీఁదు మీఁదటిచేతన్ మీఁదటియొక్క మీఁదటియందు.

175. అల్లు, కొల్లు, గోల్లు, పల్లు, ఈశబ్దములకు ఇన్ ఇ ప్రత్యయములు చేర్పఁబడును ఇనాగమముయొక్క నకారమునకు తకారము ఆదేశము. ద్వితీయా సప్తమీ ప్రత్యయము అన్ పరమగునపుడు ఇనాగమముయొక్క ఇకారమునకు లోపము.

అల్లు అతితిచేతన్ అతితియొక్క అతితియందు అతుకన్.

ఇట్లు గుఱించి, చేతన్, తోడన్, వలనన్, యొక్క, అందు అను విభక్తి ప్రతిరూపక పదములు అ ఇ ప్రత్యయాంతములైన నామములతో వచ్చి విభక్త్యర్థములను బోధించును.

176. కి కు ప్రత్యయములు పదములు కానివి యయినప్పటికిని అవి విభక్తిప్రతిరూపక పదతుల్యములు. మిగిలినవి శుద్ధ ప్రత్యయములు.

177. సప్తమీ ద్వితీయా ప్రత్యయము అన్ చేరునపుడును కొన్నిపదంబులందు షష్ఠీప్రత్యయము ఇన్ వచ్చుచున్నది కారణము మృగ్యము.

హరి హరినిన్ తరువు తరువున్.
గురువు గురువిన్ అది { దానన్. దానిన్,
వనము వనమునన్

178. అ, ఆ, ఇ, ఈ, అంతమందు గలిగినవి, అనుహార్థకోశాంతములగు వీనికి ద్వితీయయందు అన్ ఇన్ ఉన్ ప్రత్యయములు క్రమముగాఁ జేర్చఁబడును.

లతన్, వనితన్, కమలన్, పికన్, ఆతన్ ఇంతన్ ఎంతన్; అంత ప్రత్యయము అకారము.

హరిన్ గిరిన్, నదిన్ మదిన్, కుదిన్ రాశిన్ రాజిన్; అంత ప్రత్యయము ఇకారము.

శ్రీన్, స్త్రీన్, హ్రీన్, ధీన్, తనుభ్రూన్, బాహువున్.

త్వన్, మాన్, భూన్, అంత ప్రత్యయము ఉకారము.

179. ఉండు ఉఁడు, అండు అఁడు, ప్రత్యయము లంతమందు గలిగిన నామంబులకు ఇన్ ప్రత్యయము ద్వితీయయందు వచ్చును. డు లోపము కాఁగా ఉండు ఉఁడు ప్రత్యయముల అనుస్వార స్థానము లోపించెను. ఉకారమునను ఇన్ ప్రత్యయముయొక్క ఇకారమునకును పాక్షికముగ లోపము.

రాముండు / రాముఁడు } + ఇన్ = రామున్ + ఇన్ = రామునిన్, రామున్.

అల్లుండు / అల్లుఁడు } + ఇన్ = అల్లున్ + ఇన్ = అల్లునిన్, అల్లున్.

గండండు / గండఁడు } + ఇన్ = గండన్ + ఇన్ = గండనిన్.

మగండు / మగఁడు } + ఇన్ = మగన్ + ఇన్ = మగనిన్.

అంత ప్రత్యయము ఇకారము.

180. ఉండు ఊఁడు ప్రత్యయములు పాక్షికముగఁ జేర్పఁబడు పుంలింగనామములకు పైఁజెప్పిన రూపములతో వేఱు రూపములును గలవు.

దయాళుండు } దయాళునిన్ సవిత్రుండు సవిత్రునిన్.
దయాళూఁడు }

దయాళువు { దయాళువున్ సవిత్రుఁడు సవిత్రున్.
{ దయాళున్ సవిత సవితన్.

గురుండు } గురునిన్.
గురూఁడు }

గురున్.

గురువు గురువున్.

181. ఉకారము అంతప్రత్యయముగాఁ గలిగిన ఉకారాంత తత్సమశబ్దములకు ద్వితీయయందు ఉన్ ప్రత్యయము పరముకాఁగా, ఆ అంతప్రత్యయమునకును తత్పూర్వమయిన వకారమునకును పాక్షికముగా లోపము.

తరువు తరువున్
తరున్
బాహువు బాహువున్
బాహున్
బిందువు బిందువున్
బిందున్,

దయాళున్ గురున్ మొదలయినవి వులోపముచేత సిద్ధించుచున్నవి. పై సూత్రముచేత దయాళునిన్ గురునిన్ అను రూపములందు నికారలోపముచేతను రావచ్చును.

132. ఇన్ ఇ షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయములు చేరునపుడు, ఆదేశంబు బొందునట్టి గోయి, వాయి, నోరు, నీరు, మొదలగు నామంబులకు ద్వితీయావిభక్తి ప్రత్యయములు వచ్చునపుడు పైం జెప్పిన ఆదేశము వచ్చును.

గోయి	గోతి	గోతిన్
వాయి	వాతి	వాతిన్
నోరు	నోటి	నోటిన్ నోతిన్
నీరు	నీటి	నీటిన్
త్రాడు	త్రాటి	త్రాటిన్

133. ప్రథమైకవచనమునందు ను ప్రత్యయము పాక్షికముగం గలిగినకలన్యాదులకు ప్రథమైకవచనమునందువలె రెండు రూపములు ద్వితీయాదులందును ఏకవచనంబునందు గలవు.

కలను
కలంకు } కలనిన్ కలంకిన్.

కొలంకు
కొలను } కొలనిన్ కొలంకిన్.

134. సంబంధార్థకమయిన ఇ ప్రత్యయము రాంగా అన్ ఇనాగమములును, ఇనాగమమునొక్క నకారమునకు టత్వము మొదలయిన కార్యములను కలిగిన నామములకు ద్వితీయావిభక్తి ప్రత్యయము పరమగునపుడు ఇనాగమము మొదలయిన కార్యములు వచ్చును.

చేయి	చేయిటి	చేయిటిన్
పేరు	పేరిటి	పేరిటిన్
	పేరి	పేరిన్

పగలు	పగలిటి	పగలిటన్
	పగటి	పగటన్
రెండు	రెండిటి	రెండిటన్
	రెంటి	రెంటన్
నూఱు	నూఱిటి	నూఱిటన్
	నూటి	నూటన్
క్రిందు	క్రిందటి	క్రిందటన్
మీఁదు	మీఁదటి	మీఁదటన్
అట్లు	అట్లిటి	అట్లిటన్
ఇట్లు	ఇట్లిటి	ఇట్లిటన్

185. సప్తమీ విభక్తియందు అన్ ప్రత్యయము, ఉకారాంతము, అము ప్రత్యయాంతము, ఇకారాంతము అయిన నపుంసకలింగ పదములకు పాక్షికముగాఁ జేర్పఁబడును. కలన్వాదులయందు కు ప్రత్యయాంతరూపములకు ఈ అన్ ప్రత్యయము చేర్పఁబడదు. కు ప్రత్యయము లేని రూపములకు అన్ ప్రత్యయము పాక్షికముగ వచ్చును.

తరువు	తరువునన్	తరున్	—దీనియందు అన్ షష్ఠీవిభక్తిప్రత్యయము ఇన్ ప్రత్యయముతోఁ జేరి వచ్చెను. ఉ. తరువినాన్.
వనంబు	వనంబునన్		దీనియందును ఇన్ ప్రత్యయముతోఁ జేరి వచ్చెను. ఉ. వనత్తినాన్.

మడి మడిన్
తుడి తుడిన్

అన్ ప్రత్యయాంతము యొక్క ఆకారమునకు లోపము.

త్రాడు	త్రాటన్,	తృ.	స.	త్రాటిన్	ద్వి.
కన్ను	కంటన్	,,	,,	కంటిన్	,,
విల్లు	వింటన్	,,	,,	వింటిన్	,,
చేయి	చేతన్	,,	,,	చేతిన్	,,
కొడవలి	కొడవటన్	,,	,,	కొడవటిన్	,,
వేయి	వేయాటన్	,,	,,	వేయిటిన్	,,
ఱాయి	ఱాతన్	,,	,,	ఱాతిన్	,,
మేను	మేనన్	,,	,,	మేనిన్	,,
చేను	చేనన్	,,	,,	చేనిన్	,,
కలను	కలనన్	,,	,,	కలనిన్	,,
ఏఁడు	ఏఁటన్	,,	,,	ఏఁటిన్	,,
గోరు	గోటన్	,,	,,	గోటిన్	,,
ఊరు	ఊరన్	,,	,,	ఊరిన్	,,
పేరు	పేరిటన్	,,	,,	పేరిటిన్	,,
	పేరన్	,,	,,	పేరిన్	,,
కాడు	కాటన్	,,	,,	కాటిన్	,,
పగలు	పగలిటన్	,,	,,	పగలిటిన్	,,
	పగటన్	,,	,,	పగటిన్	,,
క్రిందు	క్రిందన్	,,	,,	క్రిందిన్	,,
	క్రిందటన్	,,	,,	క్రిందటిన్	,,
మీఁదు	మీఁదన్	,,	,,	మీఁదిన్	,,
	మీఁదటన్	,,	,,	మీఁదటిన్	,,
అన్ని	అన్నిటన్	,,	,,	అన్నిటిన్	,,
పెక్కు	పెక్కిటన్	,,	,,	పెక్కిటిన్	,,

రెండు	రెండింటన్	తృ.	ఏ.	రెండిటిన్	ద్వి.
	రెంటన్	,,	,,	రెంటిన్	,,
మూఁడు	మూఁడిటన్	,,	,,	మూఁడిటిన్	,,
	మూఁటన్	,,	,,	మూఁటిన్	,,

త్రాటి మొదలయిన ఉదాహరణములందు సప్తమీ ప్రత్యయము అన్ తృతీయార్థమునందును వచ్చును. అన్ ప్రత్యయము చేర్చునప్పుడు వచ్చునట్టి కార్యములు ద్వితీయా ప్రత్యయము అన్ చేర్చునపుడును వచ్చుచున్నవి.

186.	అది	దానన్	దానిన్	క.	అదవన్ను.
	ఇది	దీనన్	దీనిన్	,,	ఇదవన్ను
	ఎది	దేనన్	దేనిన్	,,	ఎదనన్ను

వీనిలో సప్తమీ ప్రత్యయము అన్, ద్వితీయా ప్రత్యయము ఇన్. ఇవి షష్ఠీ ప్రత్యయమయిన అను ప్రత్యయముతోఁ జేరి వచ్చుచున్నవి సర్వనామ ప్రకరణమున చూడుము.

సర్వనామప్రకరణము.

157 అ-ఆ, ఇ-ఈ, ఎ-ఏ సర్వనామ విశేషణములు

వాఁడు, వీఁడు, ఎవఁడు, ఏఁడు.
వారు, వీరు, ఎవరు, ఏరు.
అది, ఇది, ఎది.
అవి, ఇవి, ఏవి.
ఈవు, నీవు.
మీరు, మీరలు, ఈరు, ఈరలు.
నేను, ఏను.
ఏము, మేము, నేము, మనము.

అన్ని, ఇన్ని, కొన్ని, అందఱు, ఇందఱు, ఎందఱు, కొందఱు, పెక్కు, పెక్కులు, పలువురు, పెక్కురు, పెక్కుండ్రు), అట్టి, ఇట్టి, ఎట్టి, అట్టివాఁడు, అట్టివారు, ఇట్టివాఁడు, ఇట్టివారు, ఎట్టివాఁడు, ఎట్టివారు, అట్టిది, అట్టివి, ఇట్టిది, ఇట్టివి, ఎట్టిది, ఎట్టివి, అంత, ఇంత ఎంత, కొంత.

188. వాఁడు = అ - అవన్. అవన్ + ఉ = అవన్ + డ్ + ఉ = అవండు = వాండు = వాఁడు. డకారాగమమున నకారమునకు అనుస్వారాదేశమును వెనుక ఖండాదేశమును వచ్చినవి.

ఇట్లు, వీఁడు = అ. ఇవన్ + డ్ + ఉ. ఇ + అన్ = ఇయన్ అని యకారము రావలసినది. దానిస్థానమున అవన్ అనుశబ్దము యొక్క సామ్యముచేత ఇయన్ ఇవన్ అని వచ్చెను.

ఎవఁడు = అ. ఎవన్ + డ్ + ఉ.

ఏ + అన్ = ఏవణ్ అని ఉండవలసినది. ఏవణ్ అని పైశబ్దము సరి వకారముతో వచ్చినది

అది - అ. అవణ్ + ఇ = అవ్ + ఇ + అది. అన్లోపమును వకారమునకు దకారాదేశమును వచ్చినవి. క్రియాప్రకరణములోను అది ప్రత్యయమును చూడుము.

ఇట్లే - ఇది = అ. ఇవన్ + ఇ = ఇవి = ఇది.

ఏది = అ. ఎవన్ + ఇ = ఎవి = ఎది

ఈ అది ఇది ఎది, అను పదములు స్త్రీలింగమునందు వచ్చెడు ఇ ప్రత్యయమును అవన్ మొదలయిన పదములకు చేర్చుటచేత వచ్చినవి. ఇవి వేఱు నపుంసకలింగమునందు వచ్చెడు అది మొదలయిన శబ్దములు వేఱు

వారు = అ - అవర్ + ఉ.

అది = అ. అదు. అదు యొక్క ఉకారమునకు ఇత్వము.

అవి = అ. అవై. అవై యొక్క ఐకారమునకు ఇత్వము.

169. నీవు } ప్రాతత-ఈణ్ + ఉఞతోను. ప్రా. క. ఈమ్ ఏకవచన
ఈవు } బహువచనములకును వచ్చును. దీనికి నకారాగమము ఆదియందు రాఁగా నీమ్ అనివచ్చును.

ఈ నీమ్ అనునది అఱవములో మీరు అను అర్థములో వచ్చును. ఇది అఱవములో చింతామణి అను ప్రాచీన గ్రంథములో ప్రయోగింపఁబడి యున్నది. ప్రాచీన కన్నడమునందు నీమ్ అను సర్వనామము, మకారము నకారమగుటచేతను నీను అని వచ్చినది. తెనుంగునందు ఆ మకారమునకు వకారాదేశంబు

రాఁగా నీవు అని వచ్చినది. నీమ్ శబ్దమునకు ఈమ్ అనునది రూపాంతరము. ఈ నీమ్, ఈమ్ శబ్దములకు ఉ ప్రత్యయమును అంతమందు చేర్చి మకారమునకు వకారాదేశమును చేసినయెడల ఈవు నీవు శబ్దములు [illegible] సిద్ధించును.

ఈవు
ఈరలు
మీరు
మీరలు

ఈవు శబ్దమునకు [illegible] బహువచన ప్రత్యయము రాఁగా ఈవులు అని వచ్చినది. ఉకారము లోపించగ, ఈరలు అను రూపము సిద్ధించును.

ఈరు + అలు = ఈరలు ఈరు శబ్దమునకు బహువచనము అలు ప్రత్యయము తిరిగి చేర్పఁబడినది.

ఈమ్ శబ్దమునకు, ఉరు ప్రత్యయమును చేర్ప, ఈమురు అని వచ్చును. వర్ణవ్యత్యయ విధిచేత ఈకారము మకారమునకు వెనుక దుమికి ఉకారస్థానములో నిలిచినయెడల మీరు అను రూపము వచ్చుచున్నది.

ఈమురు = మ్ + ఉ + ఈ + రు.
= మ్ + ఈ + రు.
= మీరు.

మీరు శబ్దమునకు అలు ప్రత్యయము చేర్పఁగా, మీరలు అను శబ్దము వచ్చుచున్నది.

నీ — నీను అను కన్నడపదముయొక్క ఈకారమునకు హ్రస్వము రాఁగా నిను వచ్చును. ద్వితీయా విభక్తి ప్రత్యయము ఉన్ రాఁగా, నినున్ అనియు, అంతలి నకారమునకు ద్విత్వము రాఁగా నిన్నున్ అనియు వచ్చును. అరవములో ఉన్నై, ఉనై, నిన్నల్, ఉన్నల్, అనియు, కన్నడములో నిన్నం, నిన్నల్లి, అని నిన్ నున్ అను ప్రాతిపదికములు వచ్చును.

ఈ నిన్ అను ప్రాతిపదికము ద్వితీయయందు మాత్రము వచ్చును. నీవు యొక్క ప్రాచీనరూపమైన ఈన్ అను శబ్దమునకు షష్ఠీవిభక్తియందు ఇన అను రూపము వచ్చును, అది వానిందు విభక్తిప్రతిరూపశబ్దము అలో సంబంధార్థకమయిన అ ప్రత్యయము లోపించును. ఉ. నిన్, క. నిన్ను-చూడుము. వర్ణవ్యత్యయముచే ఇకారము నకారమునకు వెనుకరాగా నీ అని వచ్చును.

ఇన = న్ + అ + ఈన్ + ఈ = నీ.

నిన్నుగా, నిది, నీయది, నీదు, నీ పుస్తకము. నీదు = ఉ. ఉనదు, మూలరూపము ఇన్దు, షష్ఠ్యేకవచనము.

మీ—మీరు శబ్దముయొక్క ప్రాచీనరూపమయిన ఈమ్ అనుదాని వలన పుట్టిన ఇమ్ అనునది షష్ఠ్యర్థకమయిన అ ప్రత్యయముతో రాగా ఇమ అని వచ్చును. ఉ. నమ్, ఉమ్, క. నిమ్ము-చూడుము. ఈకారము వర్ణవ్యత్యయ విధిచేత మకారమునకు వెనుకరాగా మీ అని వచ్చును. ఇమ = మ్ + అ + ఈ

మిమ్—ఈన్ శబ్దమునకు నకారము ఆద్యాగమము వచ్చుటచే నీన్ అని అయి నిన్ అను ప్రాతిపదికము వచ్చినట్లు, ఈమ్ అనుదానికి మకారము ఆద్యాగమము రాగా మీమ్ అనురూపము పొంది మిమ్ అని వచ్చినది.

మిమ్ముగా, మీది, మీయది, మీ పుస్తకము.

190 నేను / ఏను — ప్రా. క. ఆమ్ అనునది మూలరూపము. దీని మకారమునకు నకారాదేశము చేసి నిరర్థక ప్రత్యయమయిన ఉకారము చేర్పగా ఆను అను రూపము వచ్చును. ఆకారమునకు ఏత్వము చేసిన, ఏను వచ్చును. నీవు నందు నకారము ఆద్యాగమమయినట్లు ఆను అనుదానికి మొదట నకారాగమమును ఆకారమునకు ఏకారాదేశమును రాగా నేను వచ్చును.

నన్ }
నా } — ద్వితీయావిభక్తియందు నానుశబ్దముయొక్క ఆకారంబునకు హ్రస్వము రాఁగా నన్ అగును. పైఁజెప్పిన నానుశబ్దము వలనను ఆన్ అనునది ద్వితీయార్థక మగు ఆ ప్రత్యయముతోఁ జేరఁగా ఆన అనునది వచ్చుచున్నది. అ. ఎన్, క. ఎన్న చూడుము. ఆకారవర్ణప్లుతివిధిచే నకారమునకు వెనుకను పోఁగా నా అని వచ్చును. నా = న్ + అ + అ.

ఉ. నన్నుఁ, నాపుస్తకము, నాది, నాయది, నాపలక, నాదు = అ. ఎనదు.

ఈ నాదు అనుపదము షష్ఠీవిభక్తిరూపము అ. ఎనదు, క. ననదు వలె వచ్చినది. అదు షష్ఠీప్రత్యయము. నాదు అనుదానికి మూలరూపము ఆనదు అని యుండవలయు.

ఏము }
మేము } — ప్రాత క. అమ్. దీనికి ఈ ప్రత్యయమునందు ఆకారమునకు పాక్షికముగా ఏకారమును రాఁగా, అము, ఏము. నాను అనుపదమునందు నకారాగమము మొదట వచ్చినట్లు అము ఏము అను మకారాగమము వచ్చిన మేము, మాము అనునవి సిద్ధించును. నామ్ అను అరవ పదమునకు ఈకారము రాఁగా నాము వచ్చును, ఆకారమునకు ఏత్వము రాఁగా నేము వచ్చును.
నేము }

మమ్ — మామయొక్క ఆకారమునకు హ్రస్వము రాఁగా మమ్ అని వచ్చును.

మా — అమ్ ఆకారమునకు హ్రస్వమును ఆ ప్రత్యయమును రాఁగా అమ వచ్చును. ఆకారము మకారమునకు వెనుకవచ్చి దీర్ఘము కాఁగా మా. అమ = మ్ + అ + అ = మా.

మనము — మా౯ శబ్దమునకు అము అను ఉత్తమపురుష బహువచన ప్రత్యయముఁ జేర్చి దీర్ఘమును హ్రస్వము చేయఁగా నము అని వచ్చి వర్ణవ్యత్యయముచేత మనము అగును.

మన — మా౯ శబ్దమునకు అ అను షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయమును ఆకారమునకు హ్రస్వమును రాఁగా నమ అనివచ్చును. అ. నమ్, క. నమ్మ. వర్ణవ్యత్యయముచేత నమ మన ఆయినది.

మాపుస్తకము, మాది, మాయది, మనపుస్తకము, మనది.

191. అన్ని, ఇన్ని, ఎన్ని, కొన్ని.

ఇవి సర్వనామవిశేషణములు; సమదాయార్థకములు.

అ. అన్నై, క. అని.
,, ఇన్నై, ,, ఇని.
,, ఎన్నై, ,, ఎని.

ఇవి నిత్యబహువచనంబులు. మహదర్థకమునందు వరు ప్రత్యయము చేర్పఁగా, అనివరు, అ. అన్నైవర్, క. అనిబరు, అన్నైవరు=అన్వరు. ఐలోపము. అందరు, వకారమునకు దకారము. నకారమున కనుస్వారము.

అందరు అనుదానికి ఉ ప్రత్యయముచేర్చి ర ల లకు అకారాగమమును చేయఁగా 'అందఱు.' అందరు+ఉ=అందఱు.

అకారమునకు పూర్వమందుండు అకారమునకు ఒత్వము పాక్షికముగా వచ్చినయెడల 'అందొఱు'.

ఇట్లె ఇనివలన, 'ఇందఱు, ఇందొఱు;' ఎనివలన 'ఎందఱు, ఎందొఱు.'

కొందఱు — అ. కిల, క. కెల. వీనికి సంబంధము లేదని తె. కొన్ని. క. కెల అనునది అని, ఇని, ఎని పదముల సామ్యముచేత

కొని అని మాఱి కొని అయినది. కొన్నివరు=కొన్వరు=
కొందరు. లు ప్రత్యయము చేరఁగా కొందఱు అకా
రమునకు ఒత్తుగా రాఁగా కొందొఱు.

పలుగారు }
పలువురు } — పలుశబ్దమునకు వరు ప్రత్యయము చేర్పఁగా పలవరు. సవర్ణసమీకరణవిధిచేత లవలతోఁ జేరిన అకారములకు ఉత్వము. వకారమునకు పాక్షికముగ గత్వము.

పలుగుండ్రు — పలుగురు అనుశబ్దమునకు లు ప్రత్యయము చేర్చి ర ల లకు నకారాదేశము చేయగా పలుగున్రు. నకార రేఫములకు నడుమ డకారాదేశము రాఁగా పలుగుండ్రు.

పెక్కురు — పలుగురు=పల్గురు. లకారముతోఁ జేరిన ఉత్వమునకు లోపము.

= పల్క్కురు. ల గ లకు కద్వయాదేశము. అత్తున ఎత్వము రాఁగా

= పెక్కురు.

పెక్కండ్రు — అ. పలవర్ = పలవరు. ఉకారము అంత ప్రత్యయము.

=పల్వరు. లకారముతోఁ జేరిన అకారమునకు లోపము.

=పల్గరు. వకారమునకు గకారము.

=పక్కురు. ల గ లకు కద్వయాదేశము.

=పెక్కురు. పకారముతోఁ జేరిన అకారమునకు ఎత్వము.

=పెక్కురు.

లు ప్రత్యయమును చేర్చి ర ల లకు నరాదేశము చేయఁగా

పెక్కున్రు. నకారరేఫములకు
నడుమ దకారాదేశము రాఁగా
పెక్కండ్రు.

పెక్కు } — ఆ. పలశబ్దమునకు ఉలు ప్రత్యయముచేర పల
పెక్కులు } పలు. అకారముతోఁ జేరిన అకారమునకు ఉత్వము
రాఁగా, పలువులు, పల్గులు, పెక్కులు, కడపటను
పెక్కులు పైశబ్దమువలె వచ్చినది.

ఈశబ్దంబునందు కు లు అనునది బహువచన ప్రత్యయ
ము. వైయాకరణులు ఉలు అనుభాగమును బహువచన
ప్రత్యయముగా గ్రహించుటచే. పెక్కు అనిభాషలో
లేనిరూపము ఏకవచనమునకు సిద్ధించెను. కలఁకు,
గవఁకు మొదలగునశబ్దములను చూడుము.

అంత— ఆ. అనై అను సర్వనామ విశేషణమునకు నపుం
సక బహువచన ప్రత్యయమయిన ఆకారమును చేర్ప
అనైయ అనునది వచ్చును. ఇది సంక్షేపముచేత
అన్న అగును; దీనికి అవయములో అటుకంటివి, అప్ర
మాణము కలిగినవి అని యర్థము, అన్నశబ్దమురెండుక్కు
రెండవనకారమునకు తాదేశమును మొదటి నకారము
నకు అనుస్వారాదేశమునురాఁగా అంత అయినది.

ఇంత— ఆ. ఇనైయ - ఇన్న, తె. ఇంత.

ఎంత— ,, ఎనైయ - ఎన్న, తె. ఎంత.

కొంత— కొన్ని శబ్దముకలన అంత ఇంత శబ్దముల సాదృశ్య
ముచేఁ బుట్టినది.

కొన్ని + అ = కొన్న = కొంత.

అట్టివాఁడు } అట్టిఁడు — అట్టి. సర్వనామ విశేషణము. వాఁడు ప్రత్యయము. అట్టివాఁడు=అట్టివఁడు = అట్టియఁడు= అట్టిఁడు.

ఇట్లు ఇట్టివాఁడు, ఇట్టిఁడు, ఇట్టివారు, ఇట్టిరు, ఎట్టివాఁడు, ఎట్టిఁడు, ఎట్టివారు, ఎట్టిరు, అట్టివారు, అట్టిరు.

అట్టిది } అట్టివి — అట్టి + అది = అట్టిది. అట్టి + అవి = అట్టివి.

ఇట్లు ఇట్టిది, ఎట్టిది, ఇట్టివి, ఎట్టివి.

అలవాఁడు — అ. అన్నియు అను విశేషణము అన్న అగును. దీనియందలి నకారద్విత్వమునకు లకారాదేశంబు రాఁగా అల అని వచ్చును. దానికి వాఁడు ప్రత్యయము చేరఁగా అలవాఁడు,

అలఁది — అల + అది.

అలవారు — అల + వారు. ఎల్లపదమును చూడుము.

తాను — ప్రా. క. తామ్ శబ్దము ఏకవచన బహువచనములకు సామాన్యము. ఉ ప్రత్యయమును మకారమునకు నకారాదేశమును రాఁగా, తాను అని సిద్ధించినది, నేను, నేము చూడుము.

తాము — ఉ ప్రత్యయము మాత్రము.

తమరు — తాము + అరు = తామరు, ఆకారమునకు హ్రస్వము.

తారు — తమరు.

తన్నుఁ } తమ్ముఁ — ద్వితీయా ప్రత్యయమునకును షష్ఠీ ప్రత్యయమైన అకారమునకును ముందు తాను తాము శబ్దముల ఆకారమునకు హ్రస్వాదేశము.

తన—తాను + అ.

తము—తాను + అ.

ఎల్లవారు ఎల్లరు ఎల్ల	అ. అనైవర్ (తె. అందఱు) అనుపదముతో ప్రాతిపదికమంతన అనై అనుపదము అన్ల, అల్ల, ఎల్ల అని వికృతమయి సమస్తము అనే అర్థములో మపయోగింపఁబడుచున్నది. దానికి వారు ప్రత్యయము చేరఁగా ఎల్లవారు వచ్చుచున్నది.
	అ. ఎల్లార్. ఎల్లరు శబ్దమునందు అరు ప్రత్యయము చేర్పఁబడుచున్నది.

192. విభక్తిరూపములు.

వాఁడు	వారు	వారలు	వాండ్రు		ప్ర.
వానిన్	వారిన్	వారలన్	వాండ్రన్		ద్వి.
వాని	వారి	వారల	వాండ్ర	విభ.	ప్రా.
వీఁడు	వీరు	వీరలు	వీండ్రు		ప్ర.
వీనిన్	వీరిన్	వీరలన్	వీండ్రన్		ద్వి.
వీని	వీరి	వీరల	వీండ్ర	విభ.	ప్రా.
ఎవఁడు	ఎవరు		ఎవండ్రు		
ఏఁడు	ఏరు				
వేఁడు	వేరు	ఎవఁడు యొక్క వర్ణవ్యత్యయరూపములు			
ఏవాఁడు	ఏవారు	ఏవారలు	ఏవాండ్రు.		
ఎవ్వాఁడు	ఎవ్వారు	ఎవ్వారలు	ఎవ్వాండ్రు.		
ఎవ్వఁడు	ఎవ్వరు	ఎవ్వండ్రు			
ఏని	ఏరి				
ఎవని	ఎవరి				
వేని	వేరి				
ఏవాని	ఏవారి	ఏవారల	ఏవాండ్ర	విభ.	ప్రా.

ఎవ్వాని ఎవ్వారి ఎవ్వారల ఎవ్వాండ్ర.

ఎవని ఎవరి ఎవ్వండ్ర.

ఇట్లే ఇతర విభక్తులను ఊహించుకొనవలయు.

అది, స్త్రీలింగము.

దీనికి ఏకవచన రూపములు. ఒకతి (ఒరు + అది = ఒర్వది = ఒక్కతి) అను శబ్దమునుండి, ఒకతెని, ఒకతెయొక్క, ఒకతె చేతన్ మొదలయిన రూపములు వచ్చినట్లు అదెని, అదెయొక్క అనిరూపములు కావలెను. అట్లుగాక అరవ నపుంసకలింగమయిన అను శబ్దమునుండి వచ్చిన అది అనుదానికి వచ్చినట్లు దాని, దానిన్, దానిచేత, దానియొక్క అని రూపములు వచ్చును. ౧౫౯వ విధిని చూడుము.

అది	అవి	
అద్ది	అవ్వి	ప్ర.
ఆయది	ఆయవి	
అయ్యది	అయ్యవి	

దానిన్, ఆదానిన్, అద్దానిన్ } వానిన్ ద్వి.

దాని, ఆదాని, అద్దాని } వాని. విభక్తి షష్ఠి.

ఇది శబ్దము.

ఇది	ఇవి	
ఇద్ది	ఇవ్వి	ప్ర.
ఈయది	ఈయవి	
ఇయ్యది	ఇయ్యవి	

దీనిన్, ఇద్దానిన్, ఈదానిన్ వీనిన్ ద్వి.

దీని
ఇద్దాని } వీని విభ. షా)
ఈదాని

దీనఁ సప్తమీవిభక్తి ప్రత్యయము అఁ.

ఏదిశబ్దము.

ఏది, ఎది, ఎద్ది — ఏవి, ఎవి, ఎవ్వి } ప్ర.
ఏయది, ఎయ్యది — ఏయవి, ఎయ్యవి
దేనిని, ఏదానిని, ఎద్దానిని — వేనిని ఏవానిని ఎవ్వానిని ద్వి.
దేని — వేని
ఏదాని — ఏవాని } విభ. షా)
ఎద్దాని — ఎవ్వాని

ఏదానఁ, ఎద్దానఁ సప్తమీప్రత్యయము అఁ.

నీవు శబ్దము

ప్ర. నీవు — మీరు, ఈరు.
ఈవు — మీరలు, ఈరలు.
ద్వి. నిన్నుఁ — మిమ్ముఁ.
నినుఁ — మిముఁ.
నీ — మీ. విభ షా)

నకారద్వయములోను మకారద్వయములోను ఒకటికి లోపము.

నీ — మీ. సమస్తషష్ఠి

నేను శబ్దము.

ప్ర. నేను — మేము.
ఏను — ఏము.
నేము, మనము,
ద్వి. నన్నుఁ — మమ్ముఁ.
ననుఁ — మముఁ.
నా — మా, మన.

అన్ని శబ్దము.

దీని విభక్తిప్రాతిపదికమునకువచ్చు ప్రత్యయములు ఇన్, ఇ. ఇన్ప్రత్యయము నకారమునకు ద్విత్వము. రెండవనకారమునకు టత్వమును మునుకటి నకారమునకు బిందాగమమును అగును. ఈబిందువునకు పాక్షికముగ లోపము.

అన్ని + ఇన్ + ఇ = అన్నిన్ని.
= అన్నింటి.
= అన్నిటి. బిందువునకు పాక్షిక [లోపము.
అన్నింటిన్.
అన్నిటిన్.
అన్నింటన్.
అన్నిటన్.

ఇట్లు, ఇన్ని - ఇన్నింటి.
ఇన్నిటి.
ఎన్ని - ఎన్నింటి.
ఎన్నిటి.
కొన్ని - కొన్నింటి
కొన్నిటి, మొదలగునవి.

అంత - అంతన్ - అంతకు - అంతలోన్.
ఇంత - ఇంతన్ - ఇంతకు - ఇంతలోన్.
ఎంత - ఎంతన్ - ఎంతకు - ఎంతలోన్.
కొంత - కొంతన్ - కొంతకు - కొంతలోన్.

తాను శబ్దము.

తాను - తాము, తమరు, తారు.
తాన్నున్ - తమ్మున్.
తనన్ - తమన్.
తన - తమ.

సంఖ్యావాచకప్రకరణము.

192. ఒండు = అ. ఒన్రు, క. ఒందు. ఒంటరియొక్క దకారమునకు టత్వము.

ఒకటి = ఒరుకడి - ఒరు-ఒకటి. అది నపుంసకప్రత్యయము.
= ఒక్కడి. ఉల్లోపము.
= ఒక్కటి. రేఫపకారములకు కద్వయము, దకారమునకు టత్వము.

రెండు = అ. ఇరండా, వర్ణవ్యత్యయవిధిచేత ఇకారము రేఫమునకు పరముగావచ్చి ఎకారమయ్యె.

మూఁడు = అ. మూన్రు అకారమునకు డత్వము. నకారమునకు అర్ధబిందువు.

నాల్గు = అ. నాన్గు. దీనియందలి గకారమునకు పూర్వమందున్న లకారము సహజము. అట్లు వచనమందు మాత్రము దానికి నత్వము.

ఐదు / అయిదు = అ. ఐందు. అనుస్వారమునకు లోపము. అనుస్వారస్థానములో నర్ధానుస్వారముండవలసినది విడువఁబడినది. ఐకారమునకు అయి ఆదేశము.

ఆఱు = అ. ఆఱు.

ఏడు = అ. ఏఱు. ఱకారమునకు డత్వము.

ఎనిమిది = అ. ఎణ్ఱు. కడపటి ఉకారమునకు ఇకారాదేశము. దానినిబట్టి వర్ణసమీకరణవిధిచే అకారమున కిత్వము, ణకారమునకు నాదేశము, ఱకారమునకు మాదేశము,

నకారమునకు వెనుక ఇకారాగమము. ఎను బది యనునర్థము కలిగిన తొంబది యను పదమునకు ఏడునొకటియను నర్థము ప్రయోగముచేత సిద్ధించెను.

తొమ్మిది = అ. తొన్బదు. ఒన్బదు యొక్క మారు రూపము. తొల్ అనఁగా పూర్వము. పదు = పది. పదికి పూర్వముండునది.

పది = అ. పత్తు.

పదునొకటి = అ. పదికొన్ఱు. పత్తుశబ్దమునకు సరియైన పదుశబ్దమునకు ఇక్ ప్రత్యయము వెనుక, తోడ అను నర్థమునందువచ్చినది. 'పది సంఖ్యకు పైన నొకటి' అని యర్థము. ఇప్ప్రత్యయము యొక్క ఇకారమునకు లోపము. ఒన్నుస్థానములో నొకటి.

పండ్రెండు = అ. పన్నిరండు=పన్రెండు. అ. ఇరెండుకు బదులు తె. రెండు. పన్+డ్+రెండు. నకార రేఫములకు నడుమ దకారము నకారమునకు బిందాదేశము. 47-వ విధిని చూడుము.

పదుమూఁడు = పది+మూఁడు. వర్ణసమీకరణవిధిచేత దకారముతోఁ జేరిన ఇకారమునకు ఉత్వము.

పదునాల్గు = పది+నాల్గు. ఉత్వము పైఁజెప్పినట్లు. పన్రెండు మొదలయినవానిలో ఇక్ ప్రత్యయము లోపించినది.

పదునేను = అ. పదినైందు. పదిన్+ఏను = పదునేను. ఉత్వము పైఁజెప్పినట్లు.

పదునాలు = అ. పదినాలు. ఇత్తున ఉత్వము.

పదునేడు = అ. పదినేళు.

పదునెనిమిది = అ. పదినెట్టు. ఎట్టుస్థానములో ఎనిమిది

పందొమ్మిది = పది+తొమ్మిది=పన్‌తొమ్మిది = పందొమ్మిది. పదియొక్క దకారమునకు నత్వము. నకారమునకు పరమైన తకారమునకు దత్వము. నకారమునకు బిందాదేశము.

ఇరువది = ఇరు పది. అ. ఇరండు సమాసమునందు ఇరు అని రూపము. పకారమునకు వత్వము.

ఇరువదియొకటి = ఇరువది+ఒకటి.

ముప్పది = మూఁడుపది. సమాసమునందు మూఁడునకు అంత్యవర్ణలోపము రాఁగా మూ అని రూపము. మూ+పది = మూప్పది. ఊకారమునకు హ్రస్వము. పకారమునకు ద్విత్వము.

నలువది = నాల్గుపది. నాల్గు సమాసమునందు అంత్యవర్ణలోపము. ఆకారమునకు హ్రస్వము. పకారమునకు వత్వము.

ఏఁబది = ఐందుపది. ఐందుయొక్క అంత్యదుకారమునకు లోపమును, ఐకారమునకు ఏకారాదేశమును, పకారమునకు బత్వమును, అనుస్వారమునకు ఖండమును రాఁగా ఏఁబది.

అఱువది = ఆఱు పది. ఆఱుయొక్క ఆకారమునకు హ్రస్వము. పకారంబునకు వకారంబు.

డెబ్బది = ఏడుపది. వర్ణవ్యత్యయముచేత ఏకారము దకారమునకు వెనుకవచ్చి ఉకారమునకు

ఆదేశముకాఁగా డేఁబది అనివచ్చినది. ఏకా
రమునకు హ్రస్వమును, బకారమునకు ద్విత్వ
ము మరాఁగా డెబ్బదియని వచ్చినది.

ఎనుఁబది = ఎణ్ బదు. ఉత్తునకిత్వము. ణకారమునకు
నాదేశము. నకారమునకును బకారమునకును
నడుమ ఉకారాగమము.

తొంబది = తొన్ పది. అ తొల్ కది. ఎనిమిదికి ఎనుఁబది
సంబంధించి యున్నట్లు, తొమ్మిదికి తొంబది
సంబంధించియున్నది. తొంబది అనునది
తొమ్మిది పదికి వచ్చుట ప్రయోగముచేత
సిద్ధించును. ఎనిమిది చూడుము.
ఇరువది మొదలయినపదంబులయందు పదిశబ్ద
ము గ్రామ్యమునందు చేస్తది, వస్తది, చేస్త
యి, వస్తయి అని వచ్చినట్లు, పయి అని
ఏకారమునుబొంది, కయి అనుదానికి ఐకా
రాదేశము వచ్చుటచేత పై అగును.

ఉ. ఇరువై, ముప్పై, నలభై, యాభై, అఱువై, డెబ్బై, ఎనభై,
తొంభై. పకారమునకు వకారమును భకారమును కొన్ని
చోటుల నాదేశము.

నూఱు = అ. నూఱు.

వేయి = సం. సహస్రమ్, ప్రాకృ. సాహిరం, ఈ
కన్నడపదమునందు మొదటి సకారమునకు
లోపమును రెండవదానికి యత్వమునురాఁగా,
ఆయిరం. దీనికి అంత్యాక్షరలోపమును
ఆదియందు వకారాగమమును, ఆకారము
నకు ఏత్వమునురాఁగా, వేయి సిద్ధించును.

సంఖ్యేయగాను ప్రకరణము

ఒక్కఁడు = అ. ఒరువన్ + ఉ = ఒరువన్ + డ్ + ఉ = ఒరువండు = ఒర్వండు = ఒక్కండు, రేఫవకారములకు కద్వయాదేశము. కకారమునకు లోపము పాక్షికము, ఒకఁడు.

ఓర్తి = అ. ఒరువన్+ఇ=ఒరువ్+ఇ = ఒర్వ్+ఇ, ఓర్వి=ఓర్తి. అన్లోపము. రేఫముతోఁ జేరిన ఉత్తునకులోపము. దానికి పూర్వమైన ఒకారమునకు దీర్ఘము. వకారమునకు తకారము. (అ. ఒరుత్తి.)

ఒక్కతె
ఒక్కతి }
= ఒరువది,
= ఒర్వది,
= ఒక్కది, రేఫవకారములకు కద్వయము.
= ఒక్కతి, దకారమునకు తత్వము.
= ఒక్కతె. ఇత్తునకు ఎత్వము.

ఒక్కటి = ఒక్కదియందు దకారమునకు టత్వము.

ఇద్దఱు
ఇరువురు
ఇరుగురు }
= ఇరువ్వరు = ఇరువ్వురు. వర్ణసమీకరణవిధిచే తవకారముతోఁ జేరిన అత్తున కుత్వము.
= ఇరుగురు. వకారమునకు పాక్షిక గత్వము.
= ఇరువరు = ఇర్వరు = ఇవ్వరు. రేఫముతోఁ జేరిన ఉకారమునకు లోపము.

శేషలోపము వకార
ద్విత్వము.

ఇద్దరు = ఇరువరు = ఇర్వరు వకారమునకు దా
= ఇర్దరు = ఇద్దరు దేశము.

మూగురు
ముగ్గురు
మూవురు
ముప్పురు
= మూ + వరు = మూవరు = మూవురు. వకారముతోఁ జేరిన అకారమునకు ఉత్వము. మూగురు; వకారమునకు గత్వము; ముగ్వరు. ముగ్గురు; ఊకారమునకు హ్రస్వము దానికి వెనుకనుండు గవకు పాక్షికద్విత్వము.

నలువురు
నలుగురు
= నాలు + వరు = నలువరు. ఆకారమునకు హ్రస్వము.
= నలుగురు. వకారముతోఁ జేరిన అకారమునకు ఉత్వము.

అయిదుగురు
ఆఱుగురు
ఏడుగురు
= పైఁ జెప్పినట్లు.

తొమ్మండ్రు = తొంబది + వురు.
తొంబద్ + వురు; పదియొక్క ఇకారమునకు లోపము. దకారమునకు నా దేశము. వు లోపము.
తొంబన్ + డ్ + రు. నరలకు నడుమ డకారాగమము.
తొంబండ్రు.

పదుగురు
పద్దువురు
పదురు
= పది + వరు = పదువురు. అంత్యేకారమును బట్టి వర్ణసమీకరణవిధిచే ఉకారమునకు పూర్వమందున్న అకారేకారములకు ఉత్వము.

= పదుగురు; వకారమునకు గత్వము.

= పదువురు = పదురు. వులోపము.

ఇరువండ్రు = ఇరు + పది + వరు = ఇరుపదువురు = ఇరుపదురు = ఇరువదురు = ఇరువండ్రు. పది ఇకారమునకు ఉత్వము. వులోపము, ఉలోపము, దకారమునకు నకారాదేశము. నకార రేఫములకు నడుమ డకారాగమము.

ఇట్లే;

ముప్పండ్రు = మూడు + పది + వరు.

నలువండ్రు = నలు + పది + వరు.

ఏఁబండ్రు = ఏను + పది + వరు.

ఆఱువండ్రు = ఆఱు + పది + వరు.

డెబ్బండ్రు = ఏడు + పది + వరు.

ఎనుబండ్రు = ఎను + పది + వరు.

తొమ్మండ్రు = తొమ్మి + పది + వరు.

నూఱుగురు = నూఱు + వరు.

వేగురు = వేయి + వరు. యికారమునకు లోపము.

ఇట్లు ఇతరశబ్దములకు వ్యుత్పత్తులు ఊహ్యములు.

చంద్రికాప్రెస్సు, [illegible]పేట, మద్రాసు.—1948.